БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1965 ч. ОКТЯБРЬ 9 СУББОТА № 239 (6256).

Өртээ 2 көп.

СЭКП-ниң XXIII съездизинге уткуштур

Үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери партияның XXIII съездизин, Октябрьның 48 чыл оюн чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткуур дээш улуг күжениишкинниг ажылдап турар

МАССАНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ОРГАНИЗАКЧЫЛАРЫ

Партия эге организациялары бот-тарының ажыл-чорудулгазын массаларның мырыңай иштинге, шуут хүн бүрүде чорудуп турары-биле күштүг. Партияның үстүкү органнары массаларны удуртуруп, партияның политиказын болгаш шиитпирлерин амыдыралга боттандырарын херек кырында партия эге организацияларын дамчыштыр чорудуп турар.

Бистиң республикавыста партия эге организациялары үлам-на быжыглып, сан-даа, шынар-даа талазы-биле өскен. Амгы үеде Тывада 327 партия эге организациялары бар. Оларның кол нуруузунда отчёт-сонгулдалыг хуралдар болуп эртип каапкан. Комитеттериниң, партбюроларның чаа сонгуткан составтары, парторганизацияларның секретарьлары коммунистерниң көргүскен улуг идегелин ханызы-биле билип, ол идегелди отчёттуг чылдың эгезинден тура-ла эки күүседир ужурлуг.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң ниити ажыл-агыйы моон мурнунда чылдарда үргүлүү шүгүмчүлеп келген болгаш колхозчулар ортузунга организакчы, кижизидикчи ажылы багай деп санадып турган. Партия организациязының отчёт-сонгулдалыг хуралы бо чылын аңаа бир янзы болуп эрткен. Колхозтуң баштаар черинiң, партбюроның чон ортузунга чорудуп турар ажылының стили-даа, методу-даа экижээнин, колхоз бүдүрүлгезинге удуртулга улам-на тодаргай, оперативтиг апарганын хурал демдеглээн. Күш-ажылының түңнелинге колхозчуларның материалдыг сонуургалының принцивин мында эки сагыл, социалистиг чарышка удуртулганы күштелдирген. Оон түңнелинде чедi чылдың сөөлгү шиитпирлиг чылын бо колхоз ажыл-агыйның көргүзүлериниң талазы-биле чедиишкинниг доозарының бүдүүзүнде турар. Күрүнеге дүк садарының чыл планын ам бээин ыракта ажыр күүседипкен.

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң болгаш «Большевик» колхозунуң партия организациялары боттарының ажылдарын база-ла экижиткеннер. Кызылдың № 2 АТК-зының, электри станциязының болгаш типографияның, Коммуиал ажыл-агыйның министерствозунуң АТК-зының партия эге организацияларының ол ажылчын коллективтериниң ёзулуг-ла организакчылары, күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейниниң сорук киирикчилери болуп турарлар.

Ынчалза-даа четпестерниң дугайын айытса чогуур. Респотребсоюз АТК-ла парторганизацияны чижекке алыыл. Бо чылдың бирги кварталында чедир ол коллектив мурнакчы бүдүрүлгелериниң санынга кирип келген. Сөөлгү үеде ол АТК-ның партия организациязының ажылында улуг четпестер илереэн. Отчёттуг үениң иштинде коммунистерниң ниити хуралын чүгле 6 катап чыылдырган, чолаачылар ортузунда күш-ажылдың сагылга-чүрүмү кошкаан, авария болур чорук өскен.

Чамдык колхозтарның, совхозтарның бүдүрүлге бригадаларында, салбырларында партия эге организациялары багай ажылдап турар. «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырының партия эге организациязының ниити хуралы чыл дургузунда чүгле 4 удаа болган. Организакчы, кижизидикчи ажыл мында дыка кошкак. Мындыг четпестерни чайладырын коммунистер чөптүү-биле негээн.

Партия эге организацияларының кичээнгейиниң төвүнге турар ээн-не кол чүүл болза, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар дээш демисел, коммунистиг ниитилел харылзаларын хөгжүдери, ажылчы чоннарны коммунистиг ёзуга кижизидериниң айтырыы болур. Ол чүл дээрге, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң ээлчеглиг сорулгаларын шиитпирлээринге, ылаңгыя СЭКП ТК-ниң март, сентябрь (1965 ч.) Пленумнарның шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынче ажылчы чоннарны организастаары, күрүне планнарын, социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш социалистиг чарышты, ылаңгыя бо хүннерде Октябрь революциязының байырлалынга, СЭКП-ниң XXIII съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш чарышты организастап баштаары болур. Ынчангаш бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның иштики курлавырларын тыварынче, ону дээре ажылаарынче, эртемнин, техниканың чедиишкиннерин, мурнакчыларның дүржулгазын бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередиринче массаларны эвилелдээри, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыглаары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чокка бедидери, продукцияның шынарын экижедерин чедип алыры, бүдүрүлгелерге, совхоз, колхозтарга ниитиниң байлаан камгалаары болгаш көвүдедири—партия эге организацияларының эң чугула сорулгалары ол.

Бүдүрүлгелерниң, садыг черлериниң, колхоз, совхозтарның партия эге организацияларының ол сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринге администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эге ышкаш шак ындыг күштүг болгаш дээштиг чепсектиг. Бодунуң ол эргезин Кызылдың № 3 АТК-зында партия эге организациязы эрткен отчёттуг чыл иштинде багай ажыглаан.

Эге организация болза күш-ажылга, хөй-ниитичи, политиктиг болгаш ажыл-агыйжы амыдыралга коммунистерниң авангарды болур ролин бедидер дээш, массалар ортузунга агитация болгаш пропаганда ажылын экижидер дээш демиселди хүн бүрүде чорудар хүлээлгелиг. Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны чаңчыктырары, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга үндезилээш, ажылга харыысалга чоктаныр, күрүнениң сагылга-чүрүмүн үреэр, чоннуң негелде хереглелдерин тооп көрбес чоруктар-биле шиитпирлиг демисежири—партия эге организацияларының чүгула хүлээлгелериниң бирээзи.

Ажыл-агыйга удуртулганың байдалыдээш партия организацияларының харыысалгазы ам кажангызындаа өскен. Ол дугайын СЭКП ТК-ниң чаа болуп эрткен сентябрь Пленуму базала онзалап айыткан. Ынчалза-даа ажыл-агый органнарын шуут холгаарлаар дээни база ол эвес. Партия организациялары болза совет, ажылагый, профэвилел, кооператив болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының ажылын бодуүзүнде бербейн, ажылга чаржалаашкын болдурбайн, ол бүгү организацияларның удуртукчуларының ажылга харыысалгазын бедидип, олардан негелделиг болуп, оларның ажылын башкарар, массалар ортузунга дириг организакчы болгаш кижизидикчи ажылче күштерни мөөнүзээр, айтыышкыннарның, шиитпирлерниң күүседилеринге дээштиг контрольду болгаш хыналадыны чорудар ужурлуг. Кижилер-биле шыдамыккай ажылдаар, оларны бедик идепкейлиг, принципиалдыг чоруктуң ёзузунга кижизидер херек.

Кызылдың Раскова аттыг дааранылга комбинадынга чеде бээривиске, алдыгы бригаданың ажылы-биле таныжып, оон мурнакчыларын сонуургаарын ол бүдүрүлгениң директору Л. Е. Шкуропат биске саналдай-дыр. Ол бригаданың ажылдап турар өрээлинге чеде бердивис. Мастер бисти бир дааранықчыиың чанынга эдертип экелди.

— Бо болза бистиң бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи эш Монгуш-тур — деп, ол таныштыра-дыр...

1955 чыл. Оон эгелеп Оржуимаа Допчаевна бо бүдүрүлгеге ажылдап эгелээн. Бодунуң топтуг-томаанныы-биле болгаш ажылга кызымаа-биле удавайн-на ол өске өөрүнүң аразындан ылгалып үнген. Чыл бүрүде бүдүрүлгениң мурнакчыларының аразындан оон ады ыравас болу берген. Социалистиг чарыштың дээди хевири болур — коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин эгелээри билек, бодунуң өөрү-биле кады Монгуш ол бедик атты эдилээр эрге дээш демисежип кирген. Удавайн оларның бригадазы коммунистиг күш-ажылдыы деп ададыр эргени чедип алган.

Дааранылга комбинадында 6-гы бригада бүдүрүлгечи көргүзүглер талазы-биле үшкү кварталда чедиишкинниг болганнарның бирээзин. СЭКП ТК-ниң сентябрь Пленумунуң шиитпиринге сорук кирген бо бичии коллектив, Улуг Октябрьның бо чылгы байырлалын төлептиг уткуур дээш, Кызылдың алгы заводунуң ажыл-ишчилериниң кыйгырыын изии-биле деткип турар.

* * *

ЧЫЛ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Литва ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырбышаан, күрүнеге **сүт садарының чыл планын хуусаа бетинде 100,2 хуу** кылдыр күүсеткен.

Бо чылдың октябрь бирге чедир 862 мун тонна сүттү, азы өрткен чылдың хамаарышкан үезинге бодаарга, оорган 203 мун тонна хөй сүттү саткан.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо чылдың төнчүзүнге чедир күрүнеге немей 250 мун тоннадан өвөөш өвес сүттү садар болгаш мал ажылының продукциязының өске-даа хевирлерин күрүнеге садарының планнарын чугаажок күүседирин чедип алыр.

(СЭТА).

Эгелекчилернин бирээзи

Республиканың ажыл-агыйлары Улуг Октябрьның 48 чыл оюнга уткуштур социалистиг чарышты калбарткан. Республиканың Коммунал ажыл-агый министерствозунуң автоажыл-агый конторазының коллективи чүүк сөөртүрүнүң талазы-биле он айларның планын бо чылдың октябрь 15-ке чедир бүрүн дооскаш, пландан ажыр 800 тонна чүүктү сөөртүр, 35.000 литр бензинни камнап алыр, бот-үнени 0,25 көпеекке чиигеткеш, пландан дашкаар 25.000 рубльдиң орулгазын алыр болгаш ийи чаартыкчы саналды бүдүрүлгеге ажыглаар хүлээлгеня алган.

Цехтиң мурнакчылары

Республика типографиязының дептерлээр цеги мурнунда ийиги кварталдың түңнелдерин ёзугаар бүдүрүлгеде цехтер аразынга шилчиир Кызыл туктуң ээлери болуп, дээре көргүзүглерни чедип алган турган. Дүүн чаа ук цех бо чылдың эрткен үшкү кварталында планныг онаалдазының күүседилерин түңнеп көрген. Кварталда планын цех ниитизи-биле 134 хуу, а сентябрьныың — 144 хуу кылдыр күүседип база эки түңнелди чедип алган. Цехтиң үш бригадаларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи М. Матюшовага удуртқан бригада болу берген. Эрткен ийиги кварталда база-ла ол бригада тиилекчи болган турган, ам бригаданың кежигүннери планныг онаалгазын үшкү кварталда-даа, сентябрьда-даа 144 хуу кылдыр күүседип шыдаан. Бригадалар аразынга шилчиир Кызыл вымпел үк бригадада хевээр арткан болгаш бригадага 10 рубльдиң акша шанналын тывыскан.

Күрүне шыгжамырынга

Республиканың күрүнеге тараа дужаар планы **октябрь 8-ке чедир 57,9 хуу күүсеттинген. Октябрь 7-де күрүне шыгжамырынче 375 тонна тараа урдунган.**

Күрүнеге тараа дужаар планын күүсеткеш, ам пландан ажыр дужаап турар Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнардан өске районнарның күрүнеге дужааган тараазы хуу-биле хемчээли мындыг: Чөөн-Хемчик—90,4, Улуг-Хем—81,1, Каа-Хем—61,2, Бии-Хем—42,9, Таңды—37,7.

Олар рапорттааннар

Бии-Хем районнуң «Искра», Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозтарының ажыл-ишчилери Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш демисешпишаан, чамдык чедиишкиннерни чедип алганын СЭКП Тыва обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинга рапорттап турарлар.

«Искра» колхозтуң тараажылары күрүнеге 360 тонна тараа садар планын хуусаа бетинде—сентябрь 28-те күүсеткеш, сөөлгү хүннерге чедир пландан ажыр 142 тонна тарааны күрүне шыгжамырынче урганнар.

«Торгалыг» колхозтуң ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын октябрь 1-де мынчаар күүсеткен: дүктү 85,6 тонна, эттти 456 тонна, үшкү кварталда сүт садарының планын база 100 хуу күүсеткен болгаш ам үеде мал кыштагладыышкынынга белеткел ажылдарын организастыг чорудуп турарлар.

Дооскаш, уламчылавышаан

(Телефон-биле). СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлериниң сорук киргеи көдээниң ажыл-ишчилери Октябрьның 48 чыл оюнга улуг чедиишкин-биле ужуражыр дээш улам үүтküлдүг ажылдап турарлар. Ол бедик көдүрлүүшкүнүң көскү чижээнге барыын-хемчикчилерин киирип болур. Районнуң «Большевик» (даргазы эш Шаалы, партия организациязының секретары эш Очур) колхозунуң малчыннары эттиң, сүттүң, дүктүң чыл планын октябрь 1-ге чедир күүсеткеш, өске ажыл-агыйларга үлегерин көргүскен.

Ол артель үүгле мал продуктуларын бүдүрери-биле шылгарап турар эвес, харын тараа ажаалдазының талазы-биле көскү черин эзлеп турар. Колхозчу механизаторларның тура дүшпейн эки ажылдаанының түңнелинде, ол ажыл-агый 100 тонна тарааны күрүнеге садар хүлээлгезин 571 тонна кылдыр ыракта ажыр күүсеткен.

Оон-биле чергелештир «Барлык» совхозтуң ишчилери күрүнеге дүк болгаш сүт садарының чыл планы-биле үзе саналган. Үшкү кварталдың түңнелин үндүргеш көөрге, район ниитизи-биле мал продуктуларының болгаш тарааның дужаалдазының талазы-биле планын ажыр күүсеткен.

Кожайда

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Кожай бригадазы бо чылын багай эвес дүжүттү өстүрүп алган. Агаар-бойдус шириин туруа-даа механизаторлар болгаш тараажылар шудургу ажылдаан, бүгү тараан 625 гектар кызыл-талын чидирiг чокка ажаан алганнар. Ниитизи-биле 1114,8 тонна дүжүт алдынган. Ол ышкаш 50 гектар арбайның ниити дүжүдү 137,4 тонна болган.

Бригаданың кежигүннери дүжүт ажаап алышкынының мурнунда мал чеминиң белеткелинге ажылдап тургаш, 280 тонна сигенни кезип сараатпаан.

П. ПОПОВ.

Каа-Хем район.

АҢГЫС АҢДАРЫЛГАЗЫН ДҮРГЕДЕДИР

Бистиң районда, бүгү республикада ышкаш, бок үнүштер-биле демиселлиң бир кол аргазы болза, аңгыс аңдарылгазы бооп турар. Ол болза, хөрүннүң бок үнүштериниң үрединнеринден, ол ышкаш хөй чылдыг бок үнүштерден арыглап алыр аргазы берип, хөрүннүң ындыг үнүштерден бокталырын болдурбайн турар. Аңгыс аңдарылгазы бо чылын бистиң районнуң «Бурунгаар» колхозтан өске колхозтарында чер таптаар диштерлиг катоктарлыг агрегаттар-биле чоруттунуп турар. Ындыг катоктарны ажыглаары хөрүннүң кыдыкы каъын кадыгландырарынга, өл-шыктың черже сиңеринге улуг ужур-дузалыг.

Сөөлгү хүннерге чедир районнуң колхозтары болгаш совхозу мал чем культураларны, тараа культураларындан 34085 га черниң тараазын колдуунда ажаап апкан. Ынчангаш аңгыс аңдарылгазын чедиишкиниг чорудуп болурунуң аргалары тургустунган.

Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай артемниглери аңгыс аңдарылгазын чогуур үезинде чорударын чугулалап көрбейн, оон агротехниктиг негелделерин каржы-биле хажыдып турарын маңаа демдеглээр херек. «Ленинчи орук», «Бурунгаар», «Октябрь 30 чылы» колхозтар аңгыс аңдарылгазын оожум темп-биле чорудуп, хүнде дөңгүп-ле 3 гектар чер аңдарып турар. Бо талавы-биле «Совет Тыва» совхоз тракторларының бүдүрүкчүлүүн чеп ажыглавайн турар. «Бурунгаар», «Ленинчи орук», «Кызыл тук» колхозтарның ажыл-агыйларында аңгыс аңдарылгазын кончуг куду шынарлыг чорудуп, ону катап кылыр артык шүүделдерни болдуруп турар. «Бурунгаар» колхозтуң трактористери Лакпа Сергей, Момбрай Бүрүштүү, Дарма Садываа, Оглукпан Болат-оол олар аңдарылганы чүгле чер кыры-биле эвес, 8—10 см ханы кылдыр чорудуп турган. Моон түңнелинде оларның аңдарганы 61 гектар шөл брахаттыынган. Ажылдың катап кылдынган шүүделин буруулугларның кырынга салган. А «Кызыл тук» колхозта 40 ажыг гектар чер брак болган. Бо чорук бригадир эш Болдыревтиң, учётчик эш Эникейниң карааңга көзүлүүр болуп турда-ла, олар кандыг-даа хемчег албаанар.

«Ленинчи орук» колхозта чер таптаар диштерлиг катоктарлыг агрегаттар ажыглаттынмайн турар. Аңгыс аңдарылгазын шак ындыг катоктарбиле чоруткун деп айтыышкын турда-ла, моны хажыкканы «Бурунгаар» болгаш «Ленинчи орук» колхозтарның агрономнарының четпес негелдези болур.

«Октябрь 14 чылы» колхозта 1500 гектар аңгыс аңдартынган. Ынчалза-даа эш Андреевке удуртқан бригадада бо хүннерге чедир аңгыс аңдарылгазы кончуг оожум темп-биле чоруп турар. А бригадада бо ажылдарны чорударынга таарымчалыг бүгү аргалар бар.

Бир эвес амгы байдал-биле алыр болза, аңгыс аңдарылгазынга эң-не таарымчалыг үе эртип бар чыдар. Трактор-хову бригадаларының бригадирлери, ажыл-агыйларның, агрономнары аңгыс аңдарылгазының амгы темпизин шакпынчылар дээш бүгү-ле бар аргаларны ажыглаар ужурлуг. Аңгыс аңдарылгазын чорудуп турар тракторист бүрүзүнге оон тодаргай онаалдазын айтып, кылдыгаан ажылдың шынарын шыңгыы контрольдаар херек.

Школачылар дузалашкан

30 ажыг га картофельди «Х Улуг хурал» колхозтуң хөвү бригадазынга тараан турган. Ол картофельдиң казылдазынга Баян-Кол ортумак школазының башкылары, ажылчынары, үстүкү класстарының өөреникчилери болгаш 12 колхозчу дерозеннер ажылданнар. Шефке 150 ажыг кижи киришкен. Кастынган картофель 35 тонна болган. Ажыл-агыйга дуза чедиргени дээш, колхоз баштаар чери школачыларга өөрүп четтиргенин илереткен.

„Ай-7“ ужудуушкунда

«Ай-7» дээр автоматтыг станция Айже чоокшулап бар чоруур. Октябрь 7-де 12 шакта ол станция Айдан 60 мун километрде чоруп турган.

Хемчээшкиннерниң сан-медээлерин ёзугаар алырга, станцияның Ай-биле ужуражыышкыны дүүн Москваныы-биле 1 шак 08 минутада болуур ужурлуг.

Станция-биле харылзаа быжыг. Ужудуушкун эгелээнден бээр станция-биле 12 удаа радиохарылзаа тутkан.

Телеметриктиг хемчээшкиннерниң станциядан алган анализи борт системаларының таарымчалыг ажылдап чоруурун көргүзүп турар.

Станцияның ужудуушкунунуң траекториязы санап көргенинге чоок болуп турар.

Хүндүлүг аттар

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар «ССРЭ-ниң алдарлыг ужудукчузу» болгаш «ССРЭ-ниң алдарлыг штурманы» деп хүндүлүг аттарны доктаадып тургускан. Амгы шагның ужар чүүл техниказын шиңгээдип алырынга онза ачы-хавыяларлыг болганы, самолёт башкарарының эң-не сайзыраңгай аргаларын ажыглаанны, ужудукчу кадрларны кижизидеринге болгаш өөредиринге бедик көргүзүглери, хөй чылдарда озал-ондак чокка ужудуп ажылдаанны болгаш чүрттүң улус ажыл-агыйынга ужар чүүлдү ажыглаар талазы-биле шылгарақгай чедиишкиннери дээш хамааты ужар чүүлдүң ужудар составынга ол хүндүлүг аттарны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму тыпсыр.

«ССРЭ-ниң алдарлыг ужудукчузу» болгаш «ССРЭ-ниң алдарлыг штурманы» деп хүндүлүг аттарның хөрек демдектерин болгаш оларның тайылбыр бижиктерин бадылаан.

(СЭТА).

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫГЛАРЫ

Совет-мали чугаалажыышкыннар

Судан Эвилели—РДА партияның Чингине секретары, Мали Республиканың Президентизи болгаш чазааның Даргазы Модибо Кейта-биле база өске-даа мали партия болгаш күрүне ажылдакчылары-биле СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың удуртукчуларының чугаалажыышкыннары октябрь 7-де Кремльге болган.

Чугаалажыышкыннарга совет таладан СЭКП ТК-ниң Бирги секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ниң Президиумунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ниң Президиумунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. И. Микоян болгаш албанның өске-даа кижилери киришкен.

Чугаалажыышкыннарга мали таладан Судан Эвилели—РДА партияның Чингине секретары, Мали Республиканың Президентизи болгаш чазааның Даргазы эш Модибо Кейта, Судан Эвилели — РДА партияның Политиктиг секретары Идрисса Диарра, Судан Эвилели—РДА партияның Национал политбюрозунуң кежигүнү, Юстиция министри Маейра Кейта, Судан Эвилели—РДА партияның Национал политбюрозунуң кежигүнү, даштыкы херектер талазы-биле министр—делегат Усман Ба болгаш оон-даа өскелер киришкен.

Найыралчы болгаш ак-кара чок байдалга эрткен чугаалажыышкыннарның үезинде ССРЭ-ниң болгаш Малиниң аразында акы-дүңма найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын улам ынай хөгжүдер айтырыгларның талазы-биле ийи таланың санал-оналдарының чангыс эви чедип алдыган, СЭКП-ниң болгаш Судан Эвилели—РДА партияның аразында харылзааларны улам ынай быжыглаарының айтырыгларын чугаалашкан, делегейниң амгы байдалының чамдык чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны база солушкан.

* * *

МОСКВАДАН—КРЫМЧЕ

Судан Эвилели—РДА партияның Чингине секретары, Мали Республиканың Президентизи болгаш чазааның Даргазы эш Модибо Кейта Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалааның ёзугаар ССРЭ-де чоруп турар аайы-биле октябрь 7-де Москвадан Крымче чорупкан.

Ийи чурттарның күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромдан хүндүлүг аалчыны Л. И. Брежнев, А. И. Микоян, Б. Н. Пономарев, өскедаа совет, партия болгаш күрүне ажылдакчылары, а ол ышкаш найысылалдың ажылчы чоннарының төлээлекчилери барып үдээн.

(СЭТА).

Елена Мартемьяновна Дорогинаны эртек даң бажында-даа, дүк ортузунда-даа шаңга бо-ла көрүп болур. Ол бичии-даа чай чок. Тараа сөөрткен машиналар улуг деңзиге келгеш, ында Елена Мартемьяновна чок болза, дораан-на сигналын дүвүренчиг кылдыр алгырты бээр. Шаң эргелекчизи болганда, келген тарааны Дорогина деңзилеп хүлээп ал, күрүнеге дужаар тарааны аайлап чорудуп турар.

Елена Дорогинаның эргелекчилеп ажылдап турары, «Революциянын чалбыскы» колхозтуң Балгазында төп шаңында 1600 ажыг тонна кызыл-тасты, 700 тонна арбайны келир чылдың үрезининге белеткеп турар.

ЧУРУКТА: Е. Дорогина үрезин кылыр кызыл-тасты көрүп тур.

Фото К. АРАКЧААНЫЫ.

СЭКП ТК-НЫН ПЛЕНУМУНУН ШИИТПИРИН — АМЫДЫРАЛГА!

Хереглекчиниң негелдезинге дүүштүр

Кызылда М. Расхова аттыг комбинаттың даараан хевин кетпээн кижи Тывада ховар.

Мурнунда комбинаттың даараан хептериниң шынарының куду деннелдиинге садып алыкчылар хомудаар турган. Моон бир чылдагааны садыг организациялары-биле калбак хереглелдиң будурулгезинииң харылзаазы кошкак турганында.

Амгы үеде байдал өскерилген. Чоннуң амыдыралы хүн келген түдүм чаагайжып, оон барааннарга негелдези шыгыраң, эстетиктиг сонуургалы бедип олурар. Хереглекчилерниң улам өзүп турар негелделерин чүгле садыг организацияларыбиле чогумчалыг харылзаага чедиишкинниг шиитпирлеп болур.

Ынчангаш бистиң комбинаттың чогаадылга чөвүлелиниң составынга садыгжыларны база киириштирген бис. Ук чөвүлелдиң даргазы республиканың садыг министрииниң орлакчызы эш Е. Науменко болган. Даараныла комбинадының бодундан ында конструктор-модельерлер киржип турар. Чогаадылга чөвүлели сезон аайы-биле хептиң модельдерин, оон ассортиментизин болгаш фасоннарын ажылдап кылырын бадылаар. Хүлээп алдынган конструкцияларның шенедге хевирлерин кылгаш, комбинатче садыг ажылдакчыларын чалаап, оларга делгеп көргүзүп турар бис. Оларның сүмези, үнелели биске улуг ужур-дузалыг.

Амдыызында садыглар-биле дорт керээ чардынмаан-даа болза, бистиң комбинаттан Кызылдың магазиннери бараанны боттары шилип ап тураалар. Чоннуң хереглелин өөренип көрүп турар кижилерге бүзүрээнивис, оларның-биле дорт харылзаа бараан саарылгазынга болгаш продукция будурулгезиин экижиринге улуг идигни берген. Чаа чылдан эгелеп райполар-биле дорт харылзааны калбартыры көрдүнүп турар.

Садып алыкчыларга чоокшулаар талазы-биле СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунга кодуртүнген айтырыг биске дорт хамаарыжыр. Чоннуң хереглелин дээре хандырар күзеливис чамдыкта бистен хамаарышпас чылдаганнардан бергелерге таваржы бергилээр-дир.

Бо чылдың бирги болгаш ийиги кварталдарында пос материалдар-биле хандырылга үзүктелгеш, планныг көргүзүүлер күүсеттинмейн барган. Бо чорукка «Ростекстильторг» базазының шүшпең ажылдааны хамаарылгалыг болган. 1965 чылдың чагыларын чүгле январьда Бүгүзвилел ярмарказынга барып шилип алган, фабрикалар-биле удур керээ чарып, оортан пөстер келирин манап турда, даараныла комбинады материал чогундан күчүзүн долузу-биле ажыглавайн баар үжурга таварышкан. Ону баш удур шиитпирлээр үжурлуг турган ийик.

Будурулге ажылының кандыг-даа талазының айтырыгларын көрүп тургаш, чоокта чаа болуп эрткен СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң шиитпирлерин барымдаалаары чүгула. Үлетпүрнү хөгжүдериниң экономиктиг бар аргаларын өөренип көөр чорук үе-шагның негеп келген айтырыглары болур. Продукцияның шынары дээш моон соңгаар улам күштелир демисел бистиң комбинаттың перспективазынга улуг ужур-дузалыг. Чижек кылдыр бистиң шенелде цегивисти ап көрээли.

Бистиң комбинаттың будурер продукциязының ассортиментизи уламна байлакшып олурар. Ам безин 18 хире янзы-бүрү хевирниң хептерин даарап турар бис. А шенелде цеги бодунуң хүлээлгезиин кызыдырла күүседип четтикпейн турар. Чүгле чаңгыс конструктор бар, а ол безин бодунуң болгаш чурукчу-модельериниң хүлээлгезиин дакпырлап күүседип турар болганда, оон четтикпези билдингир. Бол инженер биле технолог база-ла боттарының дорт хүлээлгезиин —техниктиг чогаадылга ажылдарын практиката холбаар дээш ажылдаарының улуу, идик-хептиң фасонун чогаатчып, конструкторга дузалажыр ужурга таваржып турар.

Пленумнуң доктаалында айытканы ышкаш, будурулгелерниң бот-тускайлаң чоруун калбартыр, адыр аайы-биле төпчүткен башкарылганы боттандырар принцип биске улуг дузаны чедирер.

Будурулгевистиң келир чылдагы үлетпүр-техниктиг сан-хөө планын амгы үеде кылып эгелээн бис. Пленумга кодуртүнген айтырыг—продукцияның саартынганын ёзугаар көргүзүгнү барымдаалаар бис. Республиканың ажылчы чоннарының күзели-биле хөвеңниг чоорганнар даараарының чагыы комбинатка чоокта чаа кирген. 80 муң рубльдиң чагыындан амдыызында чүгле 9 муңнуун кылдывыс. Чүге ындыг әвәәжил? Чылдагааны база-ла «Ростекстильторгта». Чүл дизе, ол организация бисти чиг-эт-биле хандырарын кызыгаарлаан. Красноярскиниң улус ажыл-агый чөвүлелинге чагыртыр болганывыстан бээр оон чеже катап дузаламчы диледивис ыйнаан! Мынчага дээр боттуг хемчег алдынмаан. Будурулгелерни адыр аайы-биле әвес, а девискээр аайы-биле башкарып келгениниң бак үржүү ол-дур. Ам ындыг чорук турбас апарганы өөрүнчүг.

Бистиң даараныкчыларывыстың бедик будурукчулуг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары эргежок чүгула. Бо талазынче Пленум база-ла кичээнгей салган болгай. Амгы ажылдаар черивис тар, комбинаттың күчүзү Тываның чоңун хандырарынга оранчок четпес. Ам будурулге корпузун алгыдары чүгула апарган.

Күш-ажылдың бедик культуразы дээш демиселди калбартырынче утланган Кызылдың алгы заводунуң ажыл-ишчилериниң кыйгырыын деткип турар бис. Бистиң бо чүткүлүвүске дузалажып, будурулге корпузун алгыдар талазы-биле айтырыывысты дарый шиитпирлээрин республика организацияларындан дилеп турар бис. Бистиң ажылывыста бар четпестер сентябрь Пленумунуң шиитпирлериниң ачызында дурген чайлаттынар дээрзинге бүзүрээр бис...

Комбинаттың ажылының кол көргүзүү — оон продукциязының саадал чок саарылгазы болур. Бистиң бараанывыс складтарга үр шыгжаттынмайн, совет кижилерниң хереглелинге кирген турар болза, сорулгавыс чедип алдынганы ол болур.

М. ИВАНОВА,
инженер-технолог.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлеринге сорук киргең, Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң ажыл-ишчилери чеди чылдың сөөлгү чылында күжениишкинниг ажылдап, багай эвес түннелдерни чедип ап турар.

Октябрь 1-де түннел-биле алырга, колхоз мал продукциязын будурерин эрткен чылдың ол-ла үези-биле деннээрге эътти — 60, сүттү — 60,3 тонна, дүктү — 3264 кг хойну алгаш, күрүнеге 51,3 тонна эътти, 51 тонна сүттү, 3702 кг дүктү хойну киирген. Ынчангаш колхоз күрүнеге садар мал продукциязының чыл планын: дүктүүн — 103,1 хуу, сүттүүн — 101,1 хуу, эътиин — 100 хуу күүсеткен.

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин бистиң малчыннарывыс база эки күүседип турарлар. Коммунист Хертек Дойнуң эргелекчилээн сүт-бараан фермазы ажыл-агый чылында 190 тонна сүт будурер планын тос ай иштинге 196,5 тонна кылдыр күүсеткен. Ферманың түс-түс саанчылары бедик көргүзүглерни чедип алганнар. Хертек Долума, Хертек Серенмаа, Хертек Долзанмаа олар тос айларның дургузунда чүрт иштиниң бир инээнге онаштыр ортумаа-биле 660—770 кг сүт сапташ, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорун турар. Ол ышкаш сарлык саанчыларының көргүзүү эрткен чылдарның ол-ла үезинден дыка бедик болган. Хертек Чечек, Хертек Балчыт олар октябрь 1-ге чедир бир саар инээнге онаштыр ортумаа-биле 250—300 кг сүттү саап алган.

Хой ажылында эки көргүзүглерни чедип алган кадарчыларны демделээри чугула. Шивилигниң № 3 хойжу бригадазының хойжузу коммунист Хертек Эрелчин бир тыва хойдан-на 2,16 кг дүктү кыргып алган болгаш чүс баш төрүүр хойга онаштыр 90 хураганны алган. Донгак Сайын-оол бир хойдан 1,96 кг дук, төрүүр чүс баш хойданна 95 хураган алган. Аныяк ирт кадарчызы Серен Хертек бир башка онаштыр ортумаа-биле 2,24 кг дук кыргып алган.

Колхозчу малчыннар мурнунда салдынган планныг сорулгаларын боттандырбышаан, кышка удур белеткелдерни чорудуп келген болгаш чорудуп турар. Бода малдың 19 кыштаанның 17-зи бүрүн септеттингеп болгаш ийи кыштагның септелгези чоруп турар. Бода мал фермазының кадарчыларының болгаш саанчыларының чурталга бажыңнарының септелгези доозулган. Ол ышкаш Шивилигниң хойжу бригадазының 29 кыштаанын 25-жи-белен, 4 кыштагның септелгези удавас доостур.

Бо чылын мал чеминиң белеткели багай эвес болган. Куда-Аскыр сүт-бараан фермазы мал чеми белеткээр планын 102,8 хуу, Шивилигниң хойжу бригадазы 103,2 хуу күүсеткен.

Колхоз баштаар чери, партком мал ажылынга кадрларны быжыглаар талазы-биле эрткен чылдан бээр чугула хемчеглерни алган. Мал ажылының чугула участоктарында коммунистер быжыглаттынган. Оон түннелинде мал ажылының талазы-биле эки көргүзүглер тос айларның дургузунда чедип алдынган.

С. БЕЛЕН,
партия эге организациязының секретары.

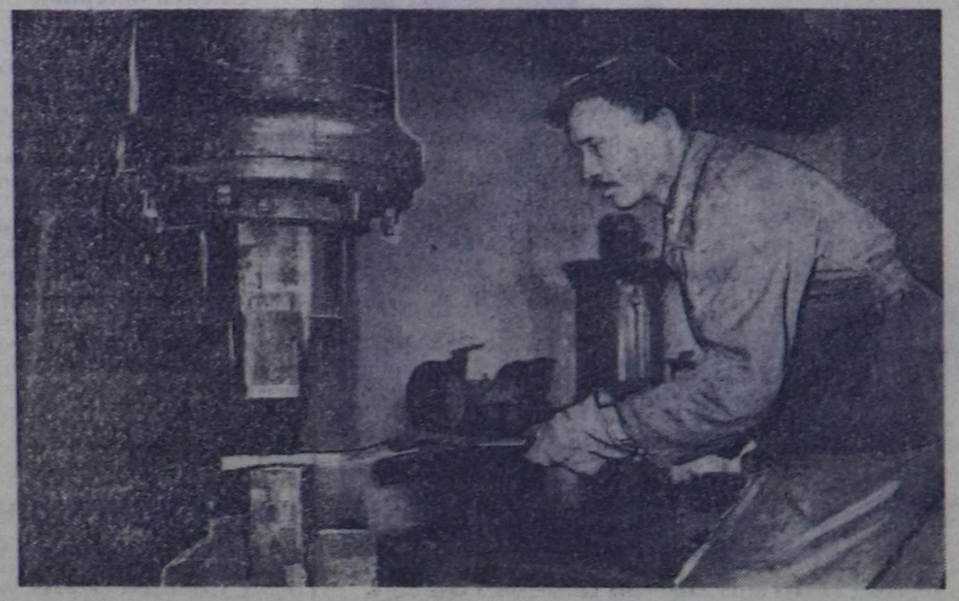

Хоорай Советиниң депутады Григорий Петрович Черепанов Кызылдың автосептелге заводунуң дарганы. Ол ажыл нормазын 140—150 хуу күүседип турар. Черепановтуң хүлээлгези — токарь цегинге инструменти-лер кылыр, автомобиль кузовунуң арматуразының кезектерин белеткээр.

ЧУРУКТА: коммунист Г. П. Черепанов механиктиг масиада кезектер кылып тур.

Фото П. Гольцовтуу.

ИЙИ ДАКПЫР МЕРГЕЖИЛ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбырында мурнакчы малчын Монгуш Сүрүң-оолдуң аалынче бар чорувуста, бистиң-биле кады чораан, салбыр эргелекчизи эш Идам-Сүрүң ол малчынның дугайында мынча диди:

— Оон боду хып дээн аныяк эр боор. Ажылдап турда идегелдиг-ле. Ол ийи дакпыр мергежилдиг: хойларны азырап ажзарындан аңгыда, оларны тарып боозадыр талазы-биле мастер. Салбырның бо күзүн тарып боозатса чогуур хойларының хей кезиин ол тараан. Оон тарып боозаткан хою ам үш муң ашкан...

Малчынның аалынга чеде бергеш, оон-биле чугаалаштывыс. Дерт чыл бурунгаар шериг албанын эрттиргеш, кырган ада-иезинге чанып келген. Бир-ле катап Сүрүң-оол оларга мынча дээн:

— Силер ам кыраан-дыр силер. Мээң залчээм келген, мен бо хойларны хүлээп алгаш, кадарып эгелээйн, силер дыштанынар.

Ада-иези оглунуң ол сестеринге чөпшээрешкен. Ол-ла чылын Сүрүң-оолду улуг кадарчы кылдыр томуйлаан. Аныяк, чүткүлдүг эр кадарчылавышаан, хой тарып боозадырының техниказынга база өөренип кирипкен. Баштайгы күзүн муң ажыг хойну боду тарып боозаткан. Салбыр ол чылын чүс хойга онаштыр 95 хураганны, ынчаарга чамдык малчынар чүс хойдан 100 ажыг хураганны алган. А Сүрүң-оол чааскаан 105 хураганны менди камгалап ап, хамыктың үжүүрү болган. Ол дээрге ооң баштайгы чылда түннели-дир. Дараазында чылдарда Монгуш Сүрүң-оолдуң көргүзүглери үргүлчү бедип келген. Ол бо чылын коданында 312 хоюндан 314 хураганны менди камгалап доруктурган.

Хойнуң кызыраар чоруун болдурбас дээш, мурнакчы малчын бүгү хемчегларни ап турар. Чижээ, хойну тарып боозаткан соонда, ол чогум боозаан бе, азы кандыгыл дээрзин ийи хойгаш хынап көөр, ооң соонда 15—20 хонганда база хынаар. Тарып боозадылга пунктузун арыг-силиг тургузуп турар.

Монгуш Сүрүң-оолдуң кадайы комсомолчу Монгуш Рая мал ажылынга база-ла кончуг кызымак, сакманщик хүлээлгезин күүседип турар. Чаш хураганнар ажаап азыраарынга ол ам мергежээн.

К. ХЕРТЕК.

Партия чырыдыышкынының четкизинде

БАЙ-ХААК. Таңды районнуң колхозтар, совхозтарында болгаш Бай-Хаак суурда партийжи политчырыдыышкын четкизинде бо чылдың өөредилгезинге белеткел доозулган. Чаа өөредилге чылында 20 санныг эге политшколалар ажылдаар, аңаа 366 кижи өөренир, оларның иштинде 266 коммунистер хаара туттунган. Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 5 школаны тургускан. Аңаа 87 дыңнакчы хаара туттунар, оларның 57-зи коммунистер. Ол ышкаш бо өөредилге чылында теоретиктиг семинарларның ажылынче база кичээнгейни күштелдирер. Философия талазы-биле семинарлар болгаш экономиктиг конференциялар он үш болур. Бот-өөредилге-биле 45 кижи өөренир.

Ынчангаш ниитизи-биле районга партийжи политчырыдыышкынның четкизи 38 янзы-бүрү хевирге чардынган. Үстүнде хевирниң өөредилгезинден аңгыда 62 эштер дээди өөредилге черлеринде бот-өөредилге-биле өөренип турарлар.

Бай-Хаак суурга болгаш «Тиилелге» совхозка ийи улусчу университеттер база ажылдаар. Партийжи политчырыдыышкын четкизинге ажылдаар дээди болгаш доспаан дээди билиглиг 90 пропагандисти шилип тургускан. Өөредилге октябрь 15-тен эгелээр.

• • •

ТЭЭЛИ. Бай-Тайга районунуң «Тээли» совхозунуң партия организациязы чаа өөредилге чылынче кичээнгейни күштелдирген. Совхозка марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир дөрт белгүм ажылдаар. Ында партияның 5 эге политшколаларын организастаан.

Шыырак деп саналн 13 пропагандисти коммунистерден, комсомолчулардан шилип тургускан.

Малчыннарга

«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчын комитеди малчыннарның чагыларын ёзугаар 708 акша-биле 18 янзы-бүрү радиоприёмниктерни саткаш, оларга чедиргилеп берген. Мурнакчы хойжулар Д. Мончук-Хол, М. Санчай-оол, М. Очур-оол болгаш инек кадарчызы К. Үндүк олар «Родина», «Сибирь», «Рекорд» деп радиоприёмниктерни садып алганнар.

—Бис бо чылын малчын бүрүзү радиоприёмниктиг, чагылгалыг турарын чедип алыр сорулгалыг бис — деп, совхозта ажылчын комитединиң даргазы М. Байысыылаң чугаалап турар.

Бүрүн белен

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң Чыргакы салбырында көдээ клубтуң эргелекчизи Тамара Ооржак септелгени эрте чоруткаш, клубту кышка удур эки белеткээн.

Клубтуң ишти, дашты штукатуралаттынган, чугайлап, будаан. Кино-аппарат тургузар чаа будканы кылган. Оон аңгыда кажаа-херимни, клубтуң крышазын кылып, девискээрин аштап арыглаан.

Культура одаан кышка удур белеткээринге салбырның ажылчыннары эки киришкен. Херээжен ажылчыннар Т. Кара-Сал, Б. Кара, М. Борбак, З. Сойгун-кыс, О. Лаваа, С. Чечекмаа болгаш өскелер-даа клуб септелгезинге эң идепкейлиг ажылдаан. Клубтуң кол септелгезин болгаш кинобудканы бызанчылар Норбу-Доржу, Алдын-оол, Экерооол олар шалыпкын кылган.

Клуб эргелекчизиниң организакчызы-биле, салбырның ажылчыннарының шалыпкын ажылдаанывыле Чыргакыда көдээ клуб кышкы сезонга белен болган. Кышкы сезонну аныяктарның кежээзи-биле ажылдарынга белеткеп турар.

О. СЫТ-ООЛ.

ТӨРЭЭН ХООРАЙЫВЫС ЧААГАЙЖЫП, ЧЕЧЕКТЕЛИП ТУРЗУН!

Партияның Кызыл хоорай комитединиң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң күүскому чоокта чаа хоорай чаагайжыдылгазының болгаш ногаанчыдылгазының талазы-биле хоорайның будурулгелериниң, организацияларының болгаш албан черлериниң аразында бо чылдың чазында болгаш чайынында калбарган социалистиг чарыштың түннелин үндүрген. Хоорайның хөй-ниитизи болгаш чаагайжыдылганың конторазы база орук-көвүрүг кылыр контора элээн улуг ажылды чорутканын демделээн. Чыл эгелеп турда, СЭКП хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүскомунуң хуралы болган. Аңаа хоорай чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле будурулгелерниң болгаш организацияларның коллективтериниң чоруткан ажылын түннеп көрген.

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга талазы-биле бирги черни бирги чергениң дипломуун база акша шаңналын бербишаан, кызыл вымпелди тыпсып, хоорайның бажулга бажыңының коллективинге (кол эмчизи Г. Федорович, парторганизация секретары эш Е. Бутенко, местком даргазы эш В. Иванов, комсомол комитединиң секретары эш Е. Еремеева) берген. Ол коллектив хоорайның газоннарынга 30 ыяшты, 50 чадаң үнүштерни олуртуп, 1000 дөс чечек тараан. Бодунга быжыглаан 700 дөрбелчин метр черин үргүлчү эки ажаап каректап, үнген от-сигенин кезип, ол черни арыг-шевер тургускан. Даанган ажылын эки кылып турганы-биле бажулга бажыңының участогунда чаңгыс-даа ыяш кургаваан. Оон девискээринде чечек хөй.

Ийиги черни «Кедээ электри тудугунуң» коллективинге (начальниги эш А. Первухин, парторганизация секретары Г. Петеримов, местком даргазы эш Н. Лопшакова, комсомол комитединиң секретары В. Цимонин) берген. Ол коллектив база чечек тарыырынга ынактар хөйүг-биле киришкеннер.

Газоннар тургузар ажыл хоорайда элээн калбарыышкынны алган болгаш 210 дөрбелчин метр шөлдүг чечек тарыыр овааларның кырын ширик-биле шыпкан. Будурулгелерниң болгаш организацияларның күжүг-биле 7 км хемчеглиг суг дамчыдылгазының шугумун кылган.

Хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле ажылдыҥ түңүн үндурер чорук бисте ам чаңчыл апарган. Сентябрьның 28-те СЭКП хооркомунуң бюрозунуң болгаш хооркүүскомунуң хуралы болган. Аңаа хоорай чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле будурулгелерниң болгаш организацияларның коллективтериниң чоруткан ажылын түңнеп көрген.

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга талазы-биле бирги черни бирги чергениң дипломуун база акша шаңналын бербишаан, кызыл вымпелди тыпсып, хоорайның бажулга бажыңының коллективинге (кол эмчизи Г. Федорович, парторганизация секретары эш Е. Бутенко, местком даргазы эш В. Иванов, комсомол комитединиң секретары эш Е. Еремеева) берген. Ол коллектив хоорайның газоннарынга 30 ыяшты, 50 чадаң үнүштерни олуртуп, 1000 дөс чечек тараан. Бодунга быжыглаан 700 дөрбелчин метр черин үргүлчү эки ажаап каректап, үнген от-сигенин кезип, ол черни арыг-шевер тургускан. Даанган ажылын эки кылып турганы-биле бажулга бажыңының участогунда чаңгыс-даа ыяш кургаваан. Оон девискээринде чечек хөй.

Ийиги черни «Кедээ электри тудугунуң» коллективинге (начальниги эш А. Первухин, парторганизация секретары Г. Петеримов, местком даргазы эш Н. Лопшакова, комсомол комитединиң секретары В. Цимонин) берген. Ол коллектив Красноармейская кудумчуда бодунга быжыглаан участогунга ажылдап, 60 кубометр артык довуракты өскээр сөөртүп, 2 муң дөрбелчин метр шөлге от-сиген тарып, газон кылгаш, оозун үргүлчү арыг-шевер тудуп келген. Ол коллективке ийиги чергениң дипломуун база акша шаңналын тывыскан.

№ 57 (даргазы эш В. Кирюшкин), № 14 (даргазы эш М. Соловьев), № 18 (даргазы эш Плюснина) квартал комитеттериниң, база Комсомол кудумчузунда № 8 чурттагга бажың комитединиң (даргазы эш Е. Зыков) чаагайжыдылга ажылынга киржилгезин СЭКП хооркому болгаш хооркүүском эки деп демделээн. Ол ышкаш чечек тарыырынга ынак Н. Чүпрасова, М. Яковлева, Е. Конгарова, № 14 сонгулда оргүүнда хоорай Советиниң депутады эш И. Кураев, хооркомуң болгаш хооркүүскомнуң төлээлекчилери эштер Д. Зайцев, П. Кирдеев, В. Омеленчук болгаш оон-даа өске активчилер төрээн хоорайның чаагайжыдарының херээнге күжүн харамнанмайн киржип келгеннер.

Хоорай чаагайжыдар талазы-биле боттарынга онаштыкан даалгазын МООП-түң, республика эмнелгезинин, комплексилиг экспедициянын, № 1—4 школаларның, ажылчын аныяктарның школазының, «Найырал» кинотеатрның, Кедээ ажылагый министерствонуң, № 11 ясли-нин, № 3 ясли-садтың, № 16 ясли-садтың, ыяш ажыл-агыйының эргелериниң болгаш өске-даа черлерниң коллективтери эки күүседип келгеннер.

Үстүнде коллективтерни болгаш эштерни СЭКП хооркому, хооркүүском Хүндүлел бижиктер-биле шаңнаан.

Хоорай чаагайжыдылгазының херээнге хөй-хөй коллективтерниң эки киржилгези-биле кады чамдык будурулгелерниң, организацияларның удуртукчулары, партия организацияларының секретарьлары, месткомнар даргалары ол чугула ажылды ийиги чергении кылдыр көөр чоруктар бар. Чаагайжыдылга ажылынга багай киржилгелиг организацияларга хоорайның үлетпүр комбинадының, горпонуң, амыдырал хандырылга эргелелининг, культура министерствозунуң, нефтебазаның, автоэргелелдиң, № 1—2 АТК-ларның болгаш өске организацияларның коллективтерин киириштирип болур.

Хоорайның кудумчуларында, газоннарда олуруткан ыяштарны, чечектерни чайын суггарбайн, эки чемишчитпейн, хөрзүнүн үлдүретпейн турганындан чамдык коллективтерниң даанган участоктарынга 1326 ыяш, 1760 чадаң үнүштер кургап калган.

Хоорайда тудуг-монтаж ажылдары чорудуп турар организацияларның удуртукчуларының, ол ышкаш чамдык чолаачыларның талазындан кудумчуларда тараан ыяштарны кам чок аажылап, үреп турарын айытпас аргажок. Тудуг организацияларының ниитизи-биле 6,9 муң рубль үнелиг, эки үнүп келген ыяштарны чок кылганнар. № 3 тудуг-монтаж эргелели суг дамчыдылгазын болгаш канализацияны тудуп турар үеде Тэтов кудумчуга 302 рубль өртектиг ыяштарны болгаш чадаң үнүштерни үреп, чок кылгаш, мынчага чедир катап тургузуп бербээн. Чүгле «Кызыл тудуг» эргелели 6084 рубль үнелиг ногаан үнүштерни чок кылган.

№ 12 болгаш 2 АТК-ларның коллективтери бо чылын чаңгыс-даа борбак ыяш олуртпааннар, ынчаарга № 2 АТК-ның чолаачызы Юрий Сироткин 50 рубльдиң ыяжын үрээн, чок кылганнар. Ындыг янзы-биле бо чылын хоорайга ниитизи-биле 127 улуг ыяштарны сып чок кылганы илерээн.

Чоннуң күш-ажылы-биле будурүп каан байлаан — ногаан үнүштерни ынчаар кам чок аажылап, чок кылып турар чоруктар-биле моон соңгаар эптежин болбас ужурлуг. Хоорайга ол-бо черлерге тудуг кылыр үеде кудумчуларны үрээр, тротуарларны хирлендирер, ында-мында оңгарлар каскаш каар чоруктарны «Коммунтудуг», № 3 тудуг-монтаж эргелели, хоорайның харылзаа белдири дээн ышкаш организациялар моон соңгаар болдурбас херек.

Хоорай ногаанчыттынган тургаш, хирлиг, бөктуг туруп болбас болгай. Садыг организациялары хоорайның кудумчуларында садыг кылгаш, шөлдерни, аллеяларны болгаш газоннарны бокталдырып каапталар, ол ышкаш № 1 ном садының, Ленин кудумчузунда аныяктар садының, хоорайның харылзаа белдириниң, Пионерлер бажыңының, респотребсоюзтуң базаларының, хоорайның үлетпүр комбинадының әр, херээжен кижилерниң хевин даараар ательелериниң чанында үргүлчү хирбок эмгежок чыткылаар. Бо черлерниң чанында бок урар хааржактар чок. Горкомхозтуң болгаш чаагайжыдылга конторазының буруузу-биле хоорайның чамдык Пролетарская, Сельская, Шевченко кудумчулары бок төгер черлер апарган.

Маңаа бок сөөртүр автоажылагыйларның удуртукчулары, олардың чолаачылары база улуг буруулуглар. Ындыг-дааболза чаагайжыдылга конторазы, хоорайның санитар-эпидстанциязы, санитар арыг-шевер төлээлекчилери, квартал болгаш бажың комитеттери арыг-шевер эвес чорукту кылып тураралр-биле дыка кошкак демисежип тураралр. Хоорайның шагдаа килдизи, оон участок төлээлекчилери ол чугула ажылды база тоомчага албайн тураралр.

Хоорайның арыг-шевери дээш шыңгыы демисежир херек. Ол сорулга-биле СЭКП хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүском неделя санында пятница хүнүн арыг-шевер хүнү кылдыр доктаатКан. Ол хүн хоорайның албан организация, будурулге черлери, хууда бажыңныг кижилер бодунга онаашкан девискээрин аштап арыглаан турар ужурлуг.

Бо чылын Кызылга Москваның «Гипрокоммунстрой» институдунуң экспедициязы ажылдап турган. Ол экспедицияның ажылдакчылары Кызыл хоорайны чаагайжыдарының перспективтиг планын кылып турган. Ону 1966 чылдың апрель-майда доозар. Тыванның болгаш Кызыл хоорайның климат байдалынга таарыштыр ногаанчыдылганы өстүрериниң эртем талазы-биле сүмелерн ол планда киргеп. Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгын улам болбаазыраадып, ногаанчыдарының төлевилелин ол институт база-ла кылган. Хоорайның эрик талазын 5 км чедир быжыглап тудар болгаш мурнуу талазында шынаалыг черни ажылчы чоннарның дыштанылга чери кылдыр чаартып кылырын төлевилел-биле көрүп турар. Экспедиция Шагаан-Арыг аллеязында тараан хадыңның болгаш Абакан аллеязында тараан теректиң эки үнмейн, харын чамдыызы курган турарының чылдагааның тыварынга түскай эртемниглерге дузалаан.

Институттуң сүмезин ёзугаар бо күстен эгелеп Шагаан-Арыг аллеяга лавра бүрүүлүг теректи болгаш «бүзина» деп чаңаң үнүштү олуртур деп турар. 1966 чылдың чазынында Абакан аллеяга дыт тарыырын планнап турар.

Москваның түскай эртемниглериниң сүмезин ёзугаар хоорайның моон соңгааргы чаагайжыдылгазынга болгаш ногаанчыдылгазынга дыт 30, хадың — 25, лавра бүрүүлүг терек — 10—15, тал аймаа — 20 болгаш чөрлик яблоня биле груша 15 чедир хууну эалээр.

1966 чылда № 26 квартал-биле көвүрүг аразынга база Донмас-Суг чанында ыяш тарын өстүрүп турган эрги черге ийи чаа скверлерни тудар. 433 теректерни № 26 квартал-ды дургаар көвүргүге чедир бо күзүн олуртуп доозар.

Найырал, Степная, Оюн Күрседи, Пушкин кудумчуларны чаагайжыдар талазы-биле ажыл болгаш Каа-Хем суурже, дачаже баар орукту кылырын 1966 чылда доозар. Ленин кудумчузун асфальт-биле катап шыбар. Ынчаарга бо күзүн газоннарга яблоня олуртур.

Хоорай чаагайжыдар талазы-биле улуг сорулгалар хоорайның ажылчы чоннарының мурнунда бо күзүн туруп турар. Бо күзүн хоорайның газоннарынга болгаш аллеяларынга 2155 ыяштыг, 20600 дөс чадаң үнүштерни олуртур. Маңаа хоорайның бүгү коллективтери, чурттакчылары киржир ужурлуг. Кижи бүрүзү бир ыяштыг болгаш бир чадаң үнүштү олуртуп, өстүрер. Хоорайга ногаанчыдылга улам хөй, эки болгаш түдүм, агаар арыг, кадык болур болгаш бистиң республиканың найысылалы чараш болур.

Бо чылдың октябрь 1-ден ноябрь 1-ге чедир хоорай чаагайжыдылгазының айын СЭКП хооркому болгаш хооркүүском чарлаан. Маңаа бүгү коллективтер болгаш чурттакчы чон идепкейлиг киржип, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 48 чыл оюнга хоорайывысты арыг-силиг ужуражырынга белеткээли!

С. КРАСНЫЙ,
Кызыл хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы.

Кыштаглаашкынга белен сен бе?

Бо айтырыг ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш малчыннарга бөгүн кол чүүл

* *

Ийи совхозтан

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар хемчеглерни күштелдирбишаан, Барыын-Хемчик районунуң «Барлык», «Шекпээр» совхозтарының ажыл-агыйлары амгы үеде мал кыштагладыышкынынга белеткел ажылдарын элээн организастыг байдалда чорудуп турарлар.

«Барлык» совхоз бо чылгы сиген белеткелиниң планын 128 хуу, «Шекпээр» совхоз 109 хуу күүсеткен. «Барлык» совхозтуң ажылышчилери 13900 тонна силосту, 400 тонна саваңны, оон ыңай тараа культураларының кудуруун мал чеминге хереглээри-биле белеткеп алган. «Шекпээр» совхозтуң Дөң-Терезин салбыры 850 тонна, Биче-Тей салбыр 490 тонна. Аяңгаты салбыр 270 тонна сигенни сүт-бараан фермаларының хойжу бригадаларның төптеринде, чамдык хойжуларның кыштагларында сөөртүп чедирген. А «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының мал ажылдакчылары бо ажылды база организастыг чорудуп турар.

Ниитиниң малынга четчир санныг мал чеминерин баш бурунгаар белеткеп алыры бо үеде салбырлар эргелекчилериниң, мал ажылының түскай эртемниглериниң кичээнгейиниң төвүнде тургустунганын демдеглээри эргежок чүүл. «Барлык» совхозтуң мал ажылында шупту 302 кижи быжыглаттынган. Совхоз мал кажаларының болгаш малчыннарның чуртталга бажыңнарының септелгезин мурнуку чылдардан организастыг чорудуп турар. Бижиктиг-Хая салбырының тудуг бригадазы бо чылын малчыннарга 8 аал ишти чурттаар 4 бажыңны, 80 олуттуг клубту тудуп берген. 11 кыштагны септээш, Адыр-Мажалык сүт-бараан фермазында 4 аал ишти чурттаар 2 бажыңны ажыглалда киирген. Ол-ла салбырның төп хаван фермазында 2 хаван кажаазының, 1 дагаа кажаазының септелгези доозулган. Бус-биле чылдар 300 баш хаван кирер кажааның суг дамчыдар хоорзалары, батерейлери септеттинген. Ам мал чеми белеткээр черинң септелгезин чорудуп турар.

Аксы-Барлык салбыр кадарчыларының кышкы үеде кыштаар кыштагларын хойжу бригадалар аайы-биле планнап кылгаш, ынаар сиген сөөртүлгезин дүжүт ажаан алышкыны доостуру билек организастыг чорудуп эгелээн. «Шекпээр» совхоз кыштаглар септелгезинче чоокта чаа кирзе-даа, сүт-бараан фермаларының, хойжу бригадалар төптериниң чоогунче сиген сөөртүлгезин колдуунда доозупкан. Аяңгаты салбырының № 2 хойжу бригадазының хойжулары кышка белеткелди багай эвес чорудуп, боттарының кыштагларының септелгезин боттары чорудуп, кажаа-хораазының көрежиң хооруп алганнар. Ам үеде кыштагларже сиген сөөртүлгези үргүлчүлеп турар.

СЭКП Тыва обкомунуң V пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, «Шекпээр» совхозтуң удуртукчулары малчыннарның амыдырал хандырылгазын экижидеринче угланган хемчеглерни совхозтаада партия комитеттери ап эгелей берген. Ынчангаш кыштаглаашкынга белеткел ажылдарының амгы темпизи улам дүргедээр дээрзи билдингир.

Үстүнде айыттынган чедиишкиннер-биле чергелештир, бо ажыл-агыйларда кышка белеткел ажылдарында чедир кылдынмайн турар ажылдар чок деп болбас. Мооң чижээнге мындыг фактыны чугаалап болур. «Барлык» совхозта 70 ажыг малчын өреге септелгези чоруттунмаан кидис өглерде чурттап турар. Чаа, типовой мал кажаалары коичуг ховар туттуунуп турар. Сүт-бараан фермаларында, хойжу бригадалар төптеринде чамдык чурттарга бажыңнарының септелгези ам-даа чедир кылдынмаан. А «Шекпээр» совхозта малчыннарның чурттарга бажыңнарының, мал кажаларының үүрмек септелгези доостунмайн турар. Совхозта ниитизи-биле 80 ажыг малчын - өреге эрги кидис өглерлиг. Ол ышкаш бо ийи совхозтуң кайызында-даа эки ажылдаан малчыннарга немелде төлевир тыпсырының хемчеглери чорувайн турар.

Мал ажылында чугула кампания — кыштаглаашкынны организастыг эрттирери хамыхтың мурнунда аңаа белеткелдиң чогумчалыынган хамаарыжыр. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери четпестерни чайладыр дээш, бүгү болдунар аргаларны ап чорудар ужурлуг.

Х. КЕСТИКЕЙ.

* **

Чаагай чаңчылдарның ээзинде

Сарыг-сарыг бүрүлер салдыртайындыр эстеп баткаш, Ховужуктуң баарында алаакта шөлдүң оңүн өскертип бар чыдар. Чолурчодур чөвүрээлиг теректерже, чокпак-чокпак талдарже-даа көрүптерге, алаакта оймакчыгаштарны-даа бакылаарга сап-ла сарыг.

Улуг-Хемниң агымы артындала оожумнай берген. А суг хүн эртип, дан аткан тудум, улам-на сыыган, сайлар мөөң-мөөңү-биле сойлуп кел-ле чыдар.

Алдын күстүң мындыг үезин Совет Тываның малчыннары малды семиртип дыштавдырарынга ажыглаар чаагай чаңчылдыг болгай. Бир-ле дыштаныр хүнде балыктап, агаарлап чораан башкы өөрүмнү эдерип чораан, биистиң Улуг-Хемниң Эйлиг-Хемде хойжу бригаданың хойжузу Хуурак Соңгуваевичиниң Ховужукта аалынга чеде берген бис.

— Малчын кай барганы ол, угбай? — деп биистиң айтырыывыска, кижи ортузу чеде берген, ындазында чугаакыры шымбай кадай, болдургалыг инээн дыйтылады сагбышаан:

— Амдыы кижи девин-не, дан бажында-ла хою-биле чорупту, дүнмаларым. Ындыг ашак боор, күзүн эртеларын аажок аан диди.

Колхозчу малчынның «кады кыраны-биле» хөөрежириви ске, чүвениң алыс ужур-мажыры дораан-на билдине берген чүве: тывалардың мерген чугаазында ышкаш, «эр апарып, эзер дергизинден туттунуптар-ла апарганындан, ол мал аразында өзүп, мал-биле «бержип өөренген» кижи болгаш, күскү шалың кургаалакта-ла кодан хоюн Ховужуктуң саргыяк дег, каът-каът ойларынче, сарыг часкамнарынче эртен эрте кадарып үне берген болду.

Эртенги «одарда» Улуг-Хемниң Ховужук аксында саарыглардыг севинге балыктай каапкаш, эртенгиниң он шак ажа дүжүп чорда, демги малчынның аалынга «дайнам-даа бол, таңды кежии» дээн ышкаш, орук олчалыг, омак-сергелең чеде бердивис. Малчын өөнде чедип келген, чиң-сарыг шайын аартаан, чигир-боовазын делгеп салып алган, чемненип олурда кире берип-тир бис.

Кирбей кара салын шевергин таарып алган, чивеңнээп кара кайрактарының шоваалаң-сергелең деп чүвези отталып орар, калчаң баштыг ашак боду-ла чугаалап үндү.

— Балыкчылардан ужа, төш! Аяк шайдан аартаңар!

Малчынның чазык-чаагай, чугаа-сооткур болганы ооң ажыл, амыдыралы-биле таныжарынга дыка-ла деткимче болган чүве. Ядыы араттың оглу Кыргыс Хуурак Эйлиг-Хемниң баштайгы МЧАЭ-зиниң, баштайгы колхозунуң өзек кежигүнериниң бирээзи боорундан аңгыда, ынчаардагы-ла ниитилештирген малдың баштайгы кадарчыларының бирээзи кижи болду. Коллективтиг ажыл-агыйга киргенииң баштайгы ийи чылында 350 төрүүр өшкү малдазының Хуурак Соңгуваевич бирден-бирээ чокка сактыгылаар-даа:

— Өшкү мал ылгын-маңнаган боор чүве болгай. Өске аштер аңаа улуг-ла тура чок болганы чажыт эвес ийин. Ам артында, бакчыяанныг, хуу өнчүнүң чыдын чыттапкан чамдык «кара бай» араттар ниитилештирген малга өшкүлерин арбыдады үскени база чажыт эвес ийин. Оон бээр ам алээн үе эрте берди: ынчаардагы кавайлыг өглүм бурундаа хүн шеригден халажып келди. Ынчаарда чаш ажы-төлдүг турган улуска берге-ле чүве чораан. Бо кадай менден артык билир болгай, анайлар азыраар кол-ла кижи ол болбазыкпа! Кызып-кылайын тургаш, ук өшкүлерни ийи чылын кадаргаш, боттары-биле кады үш кодан чедир өстүре бергенивисте, баштайгы «колхозчу» өшкүлерни коданы-биле күрүнеге дужаапкан чүве. Өшкүлерни дужаапканывыс соонда колхоз баштаар черинден биске кодан хой хүлээдип берген. Өске ажыл кылып чораанным чамдык чылдарны санаваска, чүгле шээр малга ам он ийи чыл ажылдап, шээр малдан салдыкпайн чоруур улус бис ийин...

Ниитиниң малын карак кызыл күш-ажыл-биле база арга-дуржулгазы-биле чылдың-на база бир чаа кодан немешкен турар кылдыр өстүрүп келген хөочүн малчыннарның улуг ажыл-үүлезин деңнепчижегеп алырын бодап, демги кажарарган буурул салдыг ашак бодалынга шымдына берген орар аразында, мындыг айтырыг салыпкан мен.

— Үр-ле үеде хойжулаан-дыр силер. Ол магалыг болгаш чаагай, харын-даа адаарганчыг-дыр. Ынчаарга бир чылда-ла чеже сантүңнүг хураган өстүрүп келген силер?

— Ортумаа-биле чылдың-на 350 баштан куду хураган ап көрбээн бис деп, ашак дорт-ла харыылады.

— Чамдык чылларда 400 башты безин өстүрүп турганывысты мындаа зоотехник Василий Даваа, хөочүн хойжу Эдирек суглар база билир чорааны кай—деп, өгнүң херээжен ээзи, Эйлиг-Хемниң сураглыг сакманшиги Оттукпан Чымаковна харыыны улам тодаратты.

Он ийи чыл эрткен. Чылдың-на бир кодан хураган!

Хуурак Соңгуваевич биле Оттукпан Чымаковна күш-ажылыбиле чонуңга хүндүткелдиг кижилер. Оларның кызымаккай күш-ажылынга ажыг сооктар-даа, изиглер-даа, хат-чаъс-даа доктар бооп шыдавас. Шында-ла, бодапдаа көргерден: алдан харлыг малчын «кады кыраны-биле» 349 хой малдан, ооң иштинде чүс төрүүр хойга оңаштыр 95 хураганнарны менди өстүрген. Бир баш хойдан-на 2,5 килограмм дүктү кыргып алган.

Чыртыкыланчак кедир үевис— коммунизмни күш-ажыл, чогаадыкчы мерген үеан-биле тургузуп, тудуп турар совет кижилерниң кызымаккай күш-ажылы чүден-даа үнелиг. Ынчангаш акша төлевирден аңгыда, колхоз баштаар чери малдың чаш төлүн менди алган малчыннарынга хураганнарны безин шаңналга бээрин доктаатkан.

Төрүүр хойну эки одарладып семиртип алырындан хүр-чаагай кыштаглаашкын, төрүттүнген чаш малды менди алыры кол хамааржыр дээрзин хоочун малчыннар эки билир. Ынчангаш Хуурак Соңгуваевич коданында 350 баш тогуларын Улуг-Хемниң кыдында Ховужукта семиртип турар. Шынап-ла, Ховужук шээр малга таарымчалыг-ла чер: малдың ижер суу мырыңай эжик аксында, агы-каңгы, кадар оттуг даглар, чоогалар, кулчалыг ховужуктар...

Шээр малды семиртиринге чүм оът-сигенниг, суг-суггаттыг черлерни шилип ап, хире-хире оларны солуп ап турарын Хуурак Соңгуваевич бодунуң чаагай чаңчылы кылып алган. Ховужукка келге-ле, ол ам чартык ай четкелек. Ынчанмыже тараа оттуг Дүргенче удавас көжүп чоруптарын, алдээрти чугаалаарга, хой төрүдер кыштаа — Кожагар-Хаяга чедир ол өске-даа хонаштарга тогуларын семиртирин планнап бодап алган.

Кыштаглаашкынга белеткелди бо малчын чазын-на кылып чаңчыгып калган. Хой болгаш хураган кажааларының көрженин хооруп каапкан, 2 тонна өдекти чоокта чаа бөлген. Хойнуң-даа, хураганның-даа кажаалары бүрүн септеттинген. Кожагар-Хаяда кыштаанга сентябрьның каан хүннериниң бирээзинде Хуурак Соңгуваевич барып Совет Армияның хүрээлеңинден халажып келген оглу-биле кады, арбын сигенни кескен.

Совет Тываның бүгү малчын араттары ышкаш, Хуурак Соңгуваевич база Оттукпан Чымаковна солун, сеткүүлдер номчуп, иштики-даштыкы байдалдан чыпыл калбазын орадажыр болду. Олар делегейниң болгаш чурттуң амгы байдалын, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин дыка сонуургап айтырган.

Бо малчынның болгаш өске-даа хойжуларның аал-оранынга Эйлиг-Хемниң агитаторларының, көдээ артистериниң сөөлгү үеде барбастаанын кижи кайгай бээр. А Эйлиг-Хем салбырның бригадири эш Балдашкин болгаш хойжу бригадаларның бригадирлери эштер Василий Даваа, Кыргыс Сундуй-оол даңзы-хораа-биле дужаклталгаш, лекция-беседага үндезилеттинген полит-кижизидилгелиг ажылдан хоорулганнар дизе, чаныг чок.

А. БЕГЗИ.

БРИГАДИРГЕ БАШТАТКАШ...

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелиниң мал ажылы колдаан Эйлиг-Хем участогунда кыштаглаашкынга белеткел ажылдары түлүктээн. Көк-оол Сандаковка удурткан № 3 хойжу бригаданың малчыннарының ажыглалында септезе чогуур 10 кыштагның септелгези холдан үнген. Малчыннарның чурттагга бажыңнары болгаш мал кажаалары малчыннар барып олуруптарынга белен кылдыр септеттинген. Бригадир эш Сандаковтуң удурткаңы аныяктар бригадазының кежигүннери И. Санчы, А. Хандываа олар септелгеге ак сеткилдиг киришкеш, бригаданың бүгү кежигүннериниң макталын чаалап алган.

Ук бригадада хамааржып турар, тарып боозатса чогуур 1700 хойну тарып боозадылганың техниги Т. Кыргыс сентябрьның ортан үезинде-ле тарып дооскан. Мал эмчизи эш А. Крюкова ол хойларның чүүлдазын чогуур үезинде организастап чоруткан.

М. КЫРГЫС.

Ээлчеглиг сессияга

Сүт-Хөл көдээ Советтиң ээлчеглиг сессиязынга Бора-Тайга салбырда мал кыштаглаашкынының белеткели канчаар чоруп турарының дугайын чугаалашкан.

Бора-Тайга салбыры бо чылын мал продуктуларының белеткелинин болгаш мал бажы өстүрериниң талазы-биле эки түңнелдиг болган. Күрүнеге мал продуктуларының садар планын ажыр күүсеткен. Хой кадарчылары Назын-оол, Сарыг-оол, Кашпын-оол олар төрүүр 100 баш хойдан 104—105 хураганнарны алган. Саанчылар Ирина Ондар, Ондар Шортак республиканың мурнакчы саанчыларынга санадып, сүт саарының планын доктаамал ажыр күүседип турары өөрүнчүг. Бо чедиишкиннер болза мал кыштаглаашкынын эрткен чылын эки организастаанының, малдың хүр кыш ашканының база бир херечизи-дир.

Бо чылын салбырда кыштаглаашкынга белеткел багай эвес организастаттынган. Чем белеткээр планын ажыр күүседип, 1200 тонна сигенни, 200 тонна саваңны, 1700 тонна силосту белеткээш, мал кыштагларынче сөөртүп эгелей берген. Кыштагларның септелгези колдуунда доозулган. Манчүректиң малчыннары чайлаглап үнериниң мурнында кыштагларының иштин коптарып арыглаш, үүрмек септелгезин дооскан. Хой, бызаа кажааларын немей тутkан.

Сессияга санал берген депутаттар совхозтуң өске салбырларында мал кыштаглаашкынынга белеткел дүвүрээшиниг байдалда турарын демдеглээннер. Кыштаглар септээринге хереглээр тудуг материалдары-биле өйшаанда малчыннарны хандырбайн келгениниң чамдык кыштагларның септелгези озалдап турар.

Совхозтуң кайы-даа салбырларында малчыннарның амыдырал хандырылгазынче кичээнгей кошкак. Чамдык малчыннар чугайлаттынмаан, печка чок, бичии бажыңчыгаштарда чурттавышаан. Бригадаларда, фермаларда чунар бажыңнар, кызыл булуңнар ажылдавас. Бараннар-биле малчыннарны четче хандырбайн турар.

Депутаттарның санал, шүгүмчүлелдеринге үндезилээш, сессия тодаргай шиитпирни хүлээп алган.

О. ЛОПСАН.

Кол Даш-оол «Совет Тыва» колхозтуң мурнакчы хойжузу. Тожукуң серии чайлагларынга одарны каш удаа солуп келгениниң түңнелинде ооң коданында ортумактан куду деңгилделиг хой чок. Аныяк хойжу ам кыштаанаң септелгезин бүрүн доозуп турар.

ЧУРУКТА: Хойжу Кол Даш-оол.

Фото Д. Кысыгбайныы.

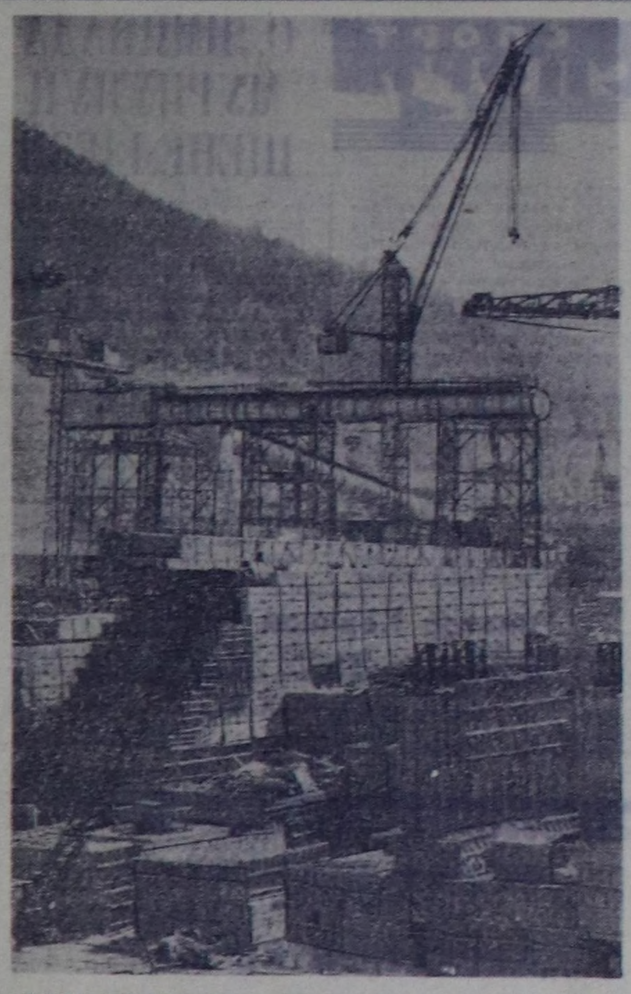

ДИВНОГОРСК. Красноярск ГЭС-тиң тудуунда. ГЭС-тиң оң талакы эрик оңгарында ажылдар чоруп тур.

Фото Ю. Барминнии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Ынчаар ажылдап болур бе?

Чадаана хоорайда чурттакчы чоң хөй. Чөнүң культурлуг негелдези чыл келген тудум-на өзүп турар. Ынчалза-даа коммунал ажыл-агый конторазы хоорайның чурттакчыларының негелдезин өөренип көрбейн, чунар бажыңның септелгезин барык чай дургузунда чорудар дээш, ажылдатпаан. Чунар бажыннап алыры-биле чурттакчылар кожазында Хайыракан суурже чоруур ужурга таваржып турган.

Сентябрьның төнчүзүнде чунар бажың ажылдап эгелээн деп өөрүшкүлүг медээ дыңналган. Амыраан уум-биле чеде бердим. Сооk суг чок, 10 шаа кижи кочалдар тутkан кудуктан суглаан турар болду. Сооk суг сордурар насос үрелген, септелге үезинде аңаа шуут дегбээн болган. Ол ышкаш чунар залда душ тургуспаан. Дүштекиниң 2 шактан 9 шакка чедир ажылдап турары болгаш дыштаныр хүнү воскресенье деп доктаатканы таарымча чок. Коммунал ажыл-агый конторазының удуртукчулары болгаш чунар бажыңның директору чөнүң негелдезин хандырары негеттинип турар.

Т. МӨНГУШ.

УЛУГ-ХОРУМНУҢ ЧАЖЫДЫ

Ол чер чуртуг улустуң Улуг-Хорум деп адаары бурунгу кыргыс эпохазында Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хем шыналзынга тургустунган канчаар-даа аажок улуг дөрт тураскаал базырыктары турган. Ооң чанынга ол-ла үениң кижилериниң бижип кааны бижиктиг көжээ база турган. Бистер, археологтар бижиктиг көжээ биле базырыктың аразында харылзаа бар дээрзинге ындыг-ла көнчүг бүзүрел чок турган бис. Чүге дээрге мооң мурнунда болуп турган казыышкыннар үезинде ындыг таварылга турбаан.

...Мээң чоок төрелдерим, силерден мен чарылдым...

...Быжыглалда мээң түс маадырларым...

...Мээң ар адым Багыр...—деп, көжээде бижээн болду. Бо одуругларны Кыргыс ССР-ниң эртемдени, академик Игорь Алексеевич Батманов номчаан.

Көжээде кижи аңы барын билип каан, базырыкта аңы үнген маадырның мөчү-сөөгүн шыгжаан дээр бодал улам күштелип келген. Ук базырыкты казар деп шиитпирледивис. Базырыкты казарының бүгү-ле харыысалгазын меңээ хүлээткен. Ол — харыысалгалыг болгаш нарын ажыл. Аңаа сектор бүрүзүнге эң дуржулгалыг бригадир-археологтар турган. Олар аңыш довурак бүрүзүн, хөлчөк нарын четки каваз-биле эрттирип турган чүве дег, кичээнгейлиг хайгаарадды чорудуп турганнар. Ажыл аар болгаш халалыг-даа болза, шериг баштыңы бурунгу «маадырның» мөчү-сөөгүн, ооң эт-хереселин тып, төөгүнү «номчуур» чорук археолог бүрүзүн сорук киирип турган.

Базырыктың диаметри 15 метр ажа дүжүп турар, ортаалаан хорумунуң бедии 2 метрден ажыг. Улуг-улуг ак-шокар сай хорумуу-биле кылган.

Хорум-биле черниң кырында каъдының аразындан хереэжен кижиниң эт-хереселли болгаш аъттың дериг-хереселли тыптып эгеледи. Ооң мөчү-сөөгү ирип калган. Хереэжен кижиниң каасталга хереселли, чинчилер, өөктер, каасталгага хереглеп чораанны кылат көпеек-даа бар. Ол ышкаш ине, чүскүк, шивегей, дерги база тывылды.

— Бо Багырыңар кадай кижи турган чүве эвес бе моонар, оолдар — деп, оолдарның чамдыызы, «Багырга» чедери элек-ле болгай деп чүвени билип турза-даа, баштактанып турганнар.

Шынап-ла «Багырга» чедери элек турган. Ол болза XVIII—XIX векторде хөөржүткен «впускняк» деп адаар бурунгу тывалардың тураскаалы болган.

Казыышкын черниң кырында каъдынга чеде бергенде, аажок улуг одагның изи базырыктың барык дөрттүн бирин эзлеп турар болду. Моортан бис, анда хөөржүткен «маадыр» кыргыс кижи чораан дээрзин билип кагдывыс. Чүге дээрге, эрте-бурунгу кыргыстар өлген маадырларын, шериг баштыңчыларын, дээди эрге-дужаалдыг кижилерни хөөржүдерде, оларның эдилел-хереселли-биле, эзер-чүгенниг аъды-биле кады өртедипкеш, хөөржүдүп каар чораннар.

Чамдык баштак оолдар:

— «Өлдеп арттар,

Өртпес артпас»—деп үлегер домак бар чүве болгай, ооң ыңай каскан херээ бар бе?—деп баштактанчып турдулар.

Бурунгу кыргыс эпохазының үезинде кижилер демир, чес, хола, коргулчун дээн чергелиг металларны калбаа-биле ажыглап чораан. Ынчангаш «маадырывыстың» эт-хереселли ылавыла чылар дээрзинге кижи бүрүзү бүзүреп турган.

Черже хаылаан тудум-на одагның изи улам илереп турган. Өртенген сөөктер, малгаш савалар бузундулары ийи-чангыстап тыптып турар апарды.

Адактың сөөлүнде одагның төвүнден кижи болгаш аът сөөгүнүң хүлүн тып алдывыс. Соңгу талазында 0,75 метр ханыызынга «маадырывыстың» чепсек-хереселдинге таваржы бердивис.

Ацаа янзы-бүрү хевирлиг эзенгилер, дайынчы согун баштары, чүген суглуктары, чулар, чүген кызыткыыштары, колун толдары, демир дергилер, базыткыыштар, сал чулар испиктер, демир болгаш мөңгүн савалар, демир илчирбелер дээш, ниитизи-биле 500 хире эт-хереселдер, эш-эш он эзенгилер, 5 чүген суглуу бар болду.

Моон алгаш көөрге, ол «күчүтеп-маадырның» хөөрүнге беш эзер, чүгенниг аътты кады өртедипкени тодаргай.

Үе-чадазының аайы-биле 10 хире янзы-бүрү сорттарлыг чүс ажыг дайынчы согун баштары бар, оларның иштинде бурунгу туктарның чаа дайында ажыглап чораны сыгырар октарның сыгыргазын согунда тудуш демирде кылып каанны солун. Эрте-бурунгу туктар сыгырар октарның сыгыргазын согун бажындан аңгы сөөктен кылып ап чораан.

Эзенгилер эдилекчилериниң аайы-биле база ылгалдарлыг. Ылангыя тук тудукчуузуның эзенгизининң хажыызында тук сывын киир шанчып аар дээрбектиг эзенги солун. Ол ышкаш баштыңчылар болгаш дайынчыларның эзенгилери база ылгалдыг.

Адактың сөөлүнде мөңгүн сава-биле «маадырывыстың» хылыш-селемезин тып алдывыс. Селеменiң узуну 80 см, калбаа 3,5—4,0 см, селеменiң чаңгыс талазы болгаш ооргазының башче талазы 20 см хире чери чидиг, чогум ооргазы бис чок, каътташкак-каътташкак кылдыр көстүп чыдар. Бир талазы дески, өске талазы ооргазының эриинден ортузунга чедир хөвүдүг, ук хөвүдүн «S» хевирлиг үгуулзаны сиилип чураан. Селеменiң сывы ыяш азы сөөк, мыйыс турган (өртенип калган).

Селеме тудазының хол камгалалын хүлерден шуткуп каан. Ында база-ла хээлерни сиилээн, алыс боду стильчиткен (хүвүлгаазын) күш хевирлиг кылдыр кылган.

Шак ол кан-болат семеле отка өртенип, мун ажыг чылда чер иштинге дадарып чытса-даа бодунуң чанычалын ам-даа чидирбээн. Амдыызында ооң даштын дат дүй алы берген. Ук датты селеменiң кыланынга чедир аштаптар болза «Багыр» деп кан ат көстүп кээри магатчок.

Бижиктиг көжээлер биле базырыктарның дөрт харылзаазы балыкаттынар чүве болза, Алдыы-Белде турар Сонин-Бери (Сонин—дайынчы эрге-дужаал, генерал. Бөри-Бөру — генералдың ады) Маадырның болгаш Кара-Ыяш маадырның мөчү-сөөгүн шыгжаан базырыктарны дилеп тываның экспедициязының соруңгазы кылдыр салыр апаар.

И. САМБУ,
Ленинградтың археология институдунуң эртем ажылдакчызы.

Баштайгы ажылчын-тараачын немец күрүнеиң он алды чылы

Бүгү-ниити тайбыңны быжыглаарын, чепсегленииишкинни дүжүрерин улустар негеп турар

КАР-ның найысылалы калбарып, туттунуп турар

Байырлыг хурал

БЕРЛИН, октябрь 7. (СЭТА). Баштайгы немец ажылчын-тараачын күрүнеиң он алды чылы-биле холбаштыр байырлыг хурал болган. В. Штоф, Э. Хонеккер-биле база партияның болгаш чазактың өске-даа удуртукчулары-биле кады совет космонавтар П. Беляев, А. Леонов олар президиумга көстүп келирге, хуралдың киржикчилери чылыы-биле уткаан.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Вилли Штоф хуралга илеткел кылган. Социалистиг тургузуушкуннуң бүгү талаларынга республиканың ажылчы чоннарының чедишкиннериниң дугайын ол демдеглээн. Бо чылдың үш кварталдарында республикада үлетшүр продукциязын эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге 6,5 хуу хөйну бүдүрген.

Герман Демократтыг Республиканың делегейде ат-алдары улам-на өзүп турар. ГДР-ниң болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар аку-дүңманың быжыг харылзаалары болуп турарын өөрүшкүлүг сеткил ханыышкын-биле демдеглеп болур бис деп, В. Штоф чугаалаан. Ол харылзаалар социалистиг интернационализмниң принциптеринге үндезилеттинген болгаш найырал, дузалажылга база кады ажылдажылга дугайында 1964 чылдың кеэзининиң түңнелинде бүгү талалыг чедиишкинниг хөгжүп турар.

Барыын-герман милитаризмге болгаш дайынзырак хөөннерге удур демисел Европага тайбыңга, шиитпирлиг ужур-дузалыг деп, В. Штоф демдеглээн. Аку-дүңма социалистиг чурттар-биле, ылаңгыя Совет Эвилели-биле Герман Демократтыг Республиканың быжыг эвилели баштайгы герман ажылчын-тараачын күрүнеиң чүве дээп болбас чоруун магадылап, барыын-герман империализмниң эжелекчи чүткүлдеринге чүве эртпинмес моонзакты тургузуп турар.

ГДР-ниң күрүне талазы-биле кол политиказы тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, немец черге чаа дайын кажан-даа агелевезин дээш демисел болур деп, В. Штоф медеглээн. Ынчангаш Төп Европага чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле боттуг хемчеглер дээш, ол хемчеглерге ийи герман күрүнелер боттарының салыышкынын киирер ужурлуг дээш шиитпирлиг туржуп турар бис деп, В. Штоф илеткелиниң түңнелинде чугаалаан.

КОЛ АССАМБЛЕЯНЫҢ XX СЕССИЯЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XX сессиязы бодунуң ажылын үргүлчүлеп турар.

Индий-кыдатта, ылаңгыя Вьетнамда америк агрессияның калбарыышкынының уламыдан бүгү-ниити тайбыңга улуг айыыл тургустунуп келгенин дугайты сагыышсыралын МАР-ның даштыкы херектер министри М. Дугэрсурэн Ассамблеяның пленарлыг хуралынга чугаалаан.— Күрүнелерниң болгаш улустарның иштики херектеринге АКШ-тың болгаш империалистиг өске-даа күрүнелерниң холгаарлаашкыны делегей байдалының чидигленииишкинининиң кол чылдагаанызрының бирээзи болуп турар — деп, моол төлээлекчи медеглээн.

Күрүнелерниң иштики херектеринге холгаарлаашкының шыдажыр аргажогунуң дугайында, оларның хамаарышпас чоруун болгаш бот-эргелзин камгалаарының дугайында база ядролуг чепсекти нептеретпес дугайында Кол Ассамблеяның сессиязынга чугаалажып көөр кылдыр совет төлээлерниң киирген чугула документилериниң төлевилелин Моолдуң даштыкы херектер министри деткип чугаалаан. КНО-нуң үндезилекчилериниң бирээзи болгаш Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал-кежигүнү болур Кыдат Улус Республиканың дүрүм ёзугаар эргелери катап тургустунган турар ужурлуг деп, ол медеглээн.

Непалдың премьер-министриниң оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Киртинидхи Биста хөгжүп турар чурттарның боттарының делегейде экономиктиг харылзааларынга таваржып турар бергелериниң дугайын чугаалаан болгаш оон-биле холбаштыр делегейге садыглажыышкынны черле таарыштыр чорударының мырынай эргежок чугулазының дугайында айтырыгны тургускан.

Октябрь бештиң пленарлыг хуралынга Малайзияның болгаш Чаа Зеландияның төлээлекчилери база санал берген.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Венгрияның даштыкы херектер министри Янош Петер октябрь алдының пленарлыг хуралынга бир-ле дугаарында санал бергеш, XX сессия КНО-нуң ажылында чамдык экижиишкинни, оон ажыл-чорудулгазының чүгээржип кел чыдарын херечилеп турар-дыр деп демдеглээн.

Кыдат Улус Республиканың КНО-га төлээлелгезиниң дугайында айтырыг шиитпирлеттинмээн шаанда, КНО-га-даа, ол организациядан дашкаар-даа черлерге беш улуг күрүнелерниң аразынга ёзулуг кады ажылдажылганы хандырарының аргазы чок деп чүвени ол онзалап демдеглээн. Мындыг таарымча чок чорук-тун кол харыысалгазы Каттышкан Штаттарга онаажып турар деп, венгр төлээлекчи айыткан.

Чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннарда Францияның чок чоруу ол талазы-биле кандыг-даа чугаалажыышкынларны баксырадып турар. Беш улуг күрүнелерниң чөвүлел хуралын Францияның саналдааны КНО-нуң ажыл-чорудулгазының перспективаларын, делегейниң ниити айтырыгларын, чепсегленииишкинни дүжүрериниң айтырыгларын-даа көөрүнүң перспективаларын экижидер ийик, оон ыңай Мурнуу-Чөөн Азия айтырыгларының талазы-биле чаа Женева чөвүлел хуралын чылдырар арганы берип болур ийик деп, венгр төлээлекчи чугаалаан. Европада дүвүрээлиниг чоруктун кол үндезини Барыын Германиядан үнүп турарын ол демдеглээн.

Бо пленарлыг хуралга Венесуэланың, Швецияның даштыкы херектер министрлери база санал берип, боттарының чазактарының мурнундан санал-оналын чугаалааннар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының октябрь 7-де болган пленарлыг хуралынга Украин төлээлериниң баштыңы, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы П. Т. Тронько ам делегейниң дыка хөй районнарында, ылаңгыя америк агрессияның уламыдан Мурнуу-Чөөн Азияда онза айыылдыг байдал тургустуганын демдеглевишаан, америк империалистерниң коммунизмге удур демисел деп чылдак-биле Латин Американың чурттарының иштики херектерин холгаарлап турарын шиитпирлиг буруу шапкан.

Ол-ла хуралга Израильдиң, Кенияның, Гондурастың болгаш Чадтың даштыкы херектер министрлери база санал бергеннер.

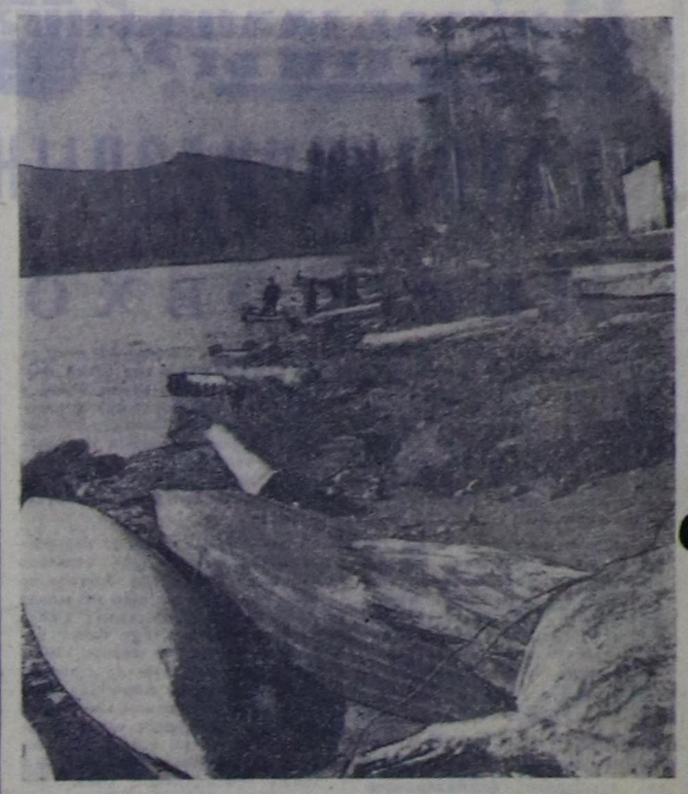

«ЭРИКТЕ». Фотоэтюд К. КЫРГЫСТЫЫ.

Олчалыг болуңар!

Тожуунуң арга-арыгларында аңнарның өзүдезии бо чылын мурнуку чылдардан дээре. Бо чылын бистиң «Май 1» колхозтуң аңчылары күрүнеге 73,8 муң рубльдиң өлүүн дужаар ужурлуг. Колхозтуң 200 ажыг аңчылары тайгаларже үнүпкен. Аңчы бүрүзү 370 акшаның өлүүн дужаар хүлээлгелиг. Бо дээрге белен эвес соруга-дыр. Ынчалза-даа бистиң аңчыларывыс аң элбек бооргa сеткиля хаяп, соруктуг аңнап турарлар. Муниакчы арга-дуржулгалыг, хөй чылдарның иштинде бодунуң төрээн колхозуңга муң-муң акшаның орулгазын киирип келген аңчылар бисте өөрээш эвес. Оларның аттары үүгле бистиң районда эвес, республикада сураглыг. М. Ондарай, А. Мырлаа, Д. Серен, Ч. Маады олар болгаш өске-даа бистиң мурнакы аңчылаарывыс улус ажыл-агыйының чедиишкиниериниң Москвага делгелгезиниге чораан. Хоочун аңчыларның аңнаарының уран аргазы изиг күзел-биле өөренип алган А. Кылбыжа, Т. Биче-оол, И. Сарыг-Хува, С. Чоражай болгаш өске-даа аныяк аңчылар бар апарганы өөрүнүүр. Эр улус-биле бир дөмей, олардан чыдып калбайн турар А. Чылчыңнай, А. Денгиме, Норгума, Хүнзеңмаа олар ышкаш херээжен аңчылар база алдаржып турар. Аңнаары дээрге, эр улустуң херээ дээр шын эвес бодалга чагырткаш, аңныыр ажылынга киржир бүгү-ле аргалары бар турда-ла, чөптүр эвес чылдагааннар дилээр чамдык херээжен аңчыларны шүгүмүүлеп турар бис.

Школа дооскан чамдык аныяк оолдар, кыстардан: «чүге аңнавас силер?» деп айтыраргa, «өзе бергеш аңнаар бис» деп харыылап турарлар. Ол база шын эвес. Аңныыр ажылы дуржулганы, мергежилди, тывынгыр, эрес-кашпагай, күштүг болурун кижиден негээр. Арыг агаар, яизы-бүрү дириг амытаннар-биле солуун ужуралдар, төрээн черииң чурумалдыг тайга-сыннарыныңг кокпа оруктары кымның сеткил-сагыжын хаара тутпазыл, күзел-соруун хайыктырбазыл!

Колхозтуң хоочун аңчылары боттарында төлептиг салгалды өстүрүп алыр дээш сагыш салып, аныяк аңчыларны боттарының солуун мергежилинге өөредип келгеннер.

Аңныыр сезонун чедиишкинниг эрттирери аңчының бодундан кол хамааржыр. Ону бистиң аңчыларывыс эки медереп билирлер. Чаа есзон эгелээн. Бо сезонну олчалыг эрттирерин «чымчак алдынның» тывыкчыларынга күзээр бис.

Т. ЧЫЛДЫГЫР,
Колхозта аңныыр бригадазының бригадири.

Индонезияда байдал

ДЖАКАРТА. Сентябрь 30-ниң болуушкуннарын дугайты ИКП ТК-ның Политбюрозунуң медеглелин индонези болгаш даштыкы корреспондентилерге Индонезияның Компартиязының төлээлекчизи үлеп берген, ында чугаалап турары болза:

Индонезия Республиканың чепсектиг күштериниң дээди кол командылакчызы, индонези революциянның баштыңчызы президент Сукарнонуң кыйгырыын ыяк өөренип көргеш, ИКП ТК-ның Политбюрозу ол кыйгырыгны бүрүн деткип турарының дугайын медеглеп, ону амыдыралга боттандырарынга идиг бээриниче партияның бүгү организацияларын болгаш кежигүннерин, а ол ышкаш Компартияның кежигүннеринге удуртурган бүгү-ле революшчу массалыг организацияларны дыйгырып тур.

Сентябрь 30-ниң шимчээшкинин Компартияның ТК-зы күргаг чер күштериниң иштики херээ кылдыр санап турар болгаш Индонезияның Компартиязының анда хамаарылгазы чок.

Серемчилелди бедидеривче, национал чангыс эп фронтуун быжыглаарынче бүгү чонну ИКП ТК кыйгырган.

ПАРИЖ. Сентябрь 30-де күрүне эргилдезин кылыр дээннериң оралдажыышкыны-биле холбаалыг, шериг-агаар күштериниң бөлүк офицерлерин, түдүп хоруглаанының дугайын Индонезияның шериг-агаар күштериниң командылакчызы Омар Дани чарлаан. Эргилдеге холбаалыг бүгү кижилерни 72 шак иштинде эрге-чагыргаларга дүжүп бээринче шериг-агаар күштериниң командылал чери кыйгырган. Дүжүп бербээн кижилерни шыңгыы шаажылаар апаар деп, Джакарта радиозу дамчыткан.

(СЭТА).

Хөделиишкиннериң программазы

ТОКИО, октябрь 7. СЭТА-ның корреспондентизи Г. Гавриленкоиуң дамчытканы болза:

«Капиталистиг чаартылганың халдаашкыны ойтур шаваалы», «Күрүнеиң албан болгаш бүдүрүлге черлериниң ажылдакчыларының ажыл төлевирин бедидер дээш демиселге чедиишкиннерни чедип алыылы», «Дайынга удур, монополияларга удур демиселди күштелдирээлиз» деп хөделиишкиннериң шак ыңдыг кыйгырыглыг программазын Японияның профэвилеллериниң кол чөвүлелиниң ээлчег чок съездизи хүлээп алган.

Чурттуң 4,5 миллион кежигүнүүр ол эң улуг профэвилел каттыжыышкынында бактаап турар бүгү адырларның профэвилелдерин төлээлээн төлээлер съездиниң ийи хүн үргүлчүлээн ажылынын, үезинде бо чылдың күзүнүнде ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазын болгаш эргелерин камгалаар дээш демиселдиң тодаргай арганы чугаалажып, төлевилээн.

Демиселдиң съездиге хүлээп алдынган декларациязы болгаш программазы чурттуң ажылчын аңгызын амгы шагның байдалындан хамаарыштыр эң-не идепкейлиг демиселче кыйгырып турар.

140 муң солдат

НЬЮ-ЙОРК. Бирги америк чадаг шериг дивизиязын Мурнуу Вьетнамның Вунг Тау портунда дүжүрүп эгелээнин АП агентилелдиң корреспондентизи дыңнаткан. 11 муң кижилиг ол жаттыжыышкынны шуут-ла Канзастан эккелген. Мынчангаш, Мурнуу Вьетнамда америк шериглериниң саны ам 140 муң кижи ажып турар.

Чалчага чалчаның дузазы

ПАРИЖ. Далайның мурнуу-көрей чадаг шериглериниң 5 муң солдаттарын Пусан порттан Мурнуу Вьетнамче чорутканын Франс пресс агентилелдиң корреспондентизи Сеулдан дыңнаткан. Мурнуу-көрей далай чадаг шериглерин вьетнам улуска удур чүдек-бужар дайынга киржирибиле Мурнуу Вьетнамче чорудуп турары ол.

СЭТА).

ДЕПШИЛГЕНИҢ ОРУУ-БИЛЕ

Каир сөөлгү чылдарда дүргеп өзүп турар. Хоепстың болгаш Хефрениң кайгамчыктыг пирамида тураскаалдары база Нил талазынче элдептиг кылдыр көрүнеп, улуг «Сфинкс» кыдыын долгандыр бедип үнген кожа-хелбээ Гизу хоорай Каирде шуут каттыжа берген.

Хоорайның бир талазы шуутла кайгамчык улуг тудуг шөлүг болу берген. Москваның Мурнуу-Барыын чүгү сагышка кирер чаа район ында туттунуп турар. Ону «Наср» деп адаан. Чоокку үеде аңаа 100 муң чедир чурттакчылар көже бээр, кашдаа министерстволар болгаш албан черлери турар. Баштайгы кварталдарда улус чурттап эгелээн.

Каириң төөгү улам бедип кел чыдар. Ында хостуг чер барык чок. Эрги бажыңнарны көжүргенинден хосталган черлерни эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаарын кызыдып турар. Нилдиң эрик кавызында төп телевидениениң 26 каът бажыңының тудуу чаа доозулган, оортан дамчыдылгаларны үш шугум-биле чорудуп турар. Хеминң өске эриинде чаа хөй каът бажың хоорайның кырында онзаландыр бедип турар. Ол бажыңны чазак чоокта чаа национализастаан болгаш «Сфинкс» дээр аалчылар бажыңы болдурган.

Каирде эрги шагның хевир шинчизи чамдык черлерде ам-даа бар. Ынчалзажок бөгүнгү Каир—ниитизиле XX чүс чылдың хоорайы. КНО-нуң сан медээлерин ёзугаар алырга, КАР-ның найысылалы чурттакчыларының санының талазы-биле (3,5 миллион кижи) делегейде үшкү болгаш Африкада бирги черни ээлеп турар. Каирде үш университет, 665 муң өөреникчилерлиг 1.348 яңзы-бүрү школалар, 92 кинотеатрлар бар; ниитининң транспорту 1.100 автобустарлыг болгаш ол хире трамвайларлыг, троллейбустарлыг; 4 дылдарда үнүп турар солуннарның болгаш сеткүүлдериниң бир үнер тиражы чартык миллион экземпляр чоокшулап турар.

Каттышкан Араб Республика индустриализацияның талазы-биле Азияның болгаш Африканың аныяк күрүнелериниң аразында кол черлериниң бирээзин ээлеп турар. Сөөлгү 12 чылдарда Нилдиң эриктериинде чүс-чүс заводтар болгаш фабрикалар туттунган. Бүгү-ле улуг бүдүрүлгелер, а ол ышкаш оргумак чергелиг бүдүрүлгелериниң дөрттүң үжү национализастаттынган болгаш ам күрүнении болуп турар. Каириниң улуг универмагтарын, аалчылар бажыңнарын болгаш кинотеатрларын базала шаандакы ээлериниден хавырып алган. Бүдүрүлгелерин эргелеп башкарары-биле административтиг чөвүлелдерни тургускулаан. Ында чөвүлелдериниң тус бүрүзүнде-ле тос кижи кирип турар. Чөвүлелдиң дөрт кежигүнүн бүдүрүлгениң ажылчынарындан болгаш албан-хаакчыларындан соңгуур, а беш кижини министерстволар томуйлаар.

Египеттиң индустриалдыг чедиишкиниери Каириниң магазиниеринден карак-биле көрүп болур. Чурт иштинге бүдүрген радиоприёмниктерни болгаш телевизорларны, чараш өңнүг пөстерни болгаш амгы шагның савазын олардан көрүп болур. «Рамзес» болгаш «Наср» дээр чиик машиналар кудумчуларда дыка хөй. Оларны база-ла египет заводтарга бүдүргеп.

Каттышкан Араб Республиканың көдээ ажыл-агыйы чер чедишпезиниң уламыдан амдыызында оожум хөгжүп турар. Бойдустан чаяаттынган ажыглалдыг чер Египетте эң-не эвээш. Оон чурт чуруун көрүнгедеп. Африканың соңгу-чөөн булуңун ол чурт ээлеп чыдар. КАР-ның девискээри — миллион чыгам дөрбелчин километр. Ынчалза-даа ол делгем шөлдүң чээрби бештен ашпас хире кезиинде улус чурттаан болгаш үнүш, мал ажылын чорудуп турар. Шагның кайы-даа үезинде ногаан чыдар Нилдиң унуңүң чери — амыдыралдың шынаазы кончуг чиңге диляндек болуп чоруткан. А өске египет черлер Африканың изиг хүнүнге кадыр чиртккен куруг хову болуп чыдар. Ол дээрге кандыг-даа амыдырал чок, ужу-кыдыы көзүлбес шак ындыг оран кылдыр сагындырар.

Нилдиң унунда базым чер бүрүзүүныяк хайгааралда чыдар болгаш сайзырады ажылдап кылдынган. Тараачын кижи баштайгы дүжүттү ажаап алган дораан-на, дараазының чаа культуразынга черин далаш-биле белеткей бээр. Ол черииң климат байдалы чылда ийи-үш дүжүтту өстүрүп алыр арганы берип турар: баштай ховенни азы кызыл-тасты, ооң соонда клеверни азы ногааларны тарыыр.

Ажылдап кылырынга чери кончуг эвээш, а чонуңуң саны дүрген өзүп турар Египет ышкаш ындыг чуртка тараачыннарның амыдырал-чурттагазын дораан-на экижидиптер, ядамык-түренги байдалды чок кылыптар аргазы чок. Англи колонизаторларның болгаш каш борбак күүтен феодалдарның тергиделиниң үези чоңга кедергей хөй берге айтырыгларны арттырган. Ынчалзажок июль революциязының соонда эрткен он үш чыл көдээге база биче эвес өскерлиишкиниерни болдурган. Помещиктерниң ээлел черлерин 42 гектар чедир кызыгаарлаан. Ол хемчээлден ашкан бүгү черлерни кандыг-даа төлевир чокка хавыргаш, черн чок кижилерге үлеп берген. Хоойлу болза хөлечиктерниң күш-ажылын таарыштырып, оларга чеди шактыг ажыл хүнүн болгаш ажыл төлевириниң быжыглаттынган минимумун тургускан. Хандырылга-сазрылга кооперативтерин барык бүгү көдээ суурларда организастаан. Күражыл-агыйларны тургузуп эгелээн.

Ынчалза-даа кол айтырыг — тарылга шөлдерин калбартыры амдыызында шиитпирлеттинмээн. Чоокку беш чылда чазак байдалды эки талазынче өскертирин бодап турар. Египет кижилериниң совет кижилер-биле дем каттыштырып тудуп турары, Асуанның бедик плотиназының ачызында 50 муң гектар ээн чыткан ховуну суггарып эгелээн. Дараазындагы чылдарда суггарылга ажылдарының темпилери улгадыр. 1972 чылга чедир сайзырады ажылдап кылыр шөл үштүң бир хуузу чедир өзер ужурлуг. Ынчангаш чер чедишпес чорук ооң-биле доостур.

Ам КАР-да хүлээп алдынган чугула хоойлу бүрүзүн социалистиг хоойлу кылдыр адап турар. Республиканың кол сорулгазы — социалистиг ниитилелди тургузары — эрткен чылдың мартта чарлаттынган түр конституциязында быжыглаттынган. Ол сорулганы хоойлужудуп быжыглавры — египет революциянның херек кырында калбарыышкыны ол болур. Ындыг чорукче египет удуртукчуларының амыдырал, феодализмге болгаш монополияларның күчү түрүүшкүнүнге удур демиселдиң, түрегделге болгаш бүдүүлүк чорукка удур демиселдиң шынныг хереэ чедире берген. 1961 чылда улуг хуу өнүүнү национализастаашкын, амгы шагның армиязын тургусканы, чырыдыышкынның болгаш кадык камгалалының системазын кайбартканы чогуур каражаларыны негеп турар, ону чиигедир дээш чазак даштыкыдан чээлилерни-даа ап, бүгү-ле оралдажыышкынарны кылып турар. Империалистиг пропагандага болгаш агентурага күткүттүрген аңгыларның удурлаиышкыны-биле байдал дыка нарын болгулаар. Күрүне аппарадында «шаандакы» кижилерден дүжүметтер ам-даа дыка хөй. Бюрократизм, хээлилээшкин, күрүне хөреңгилерин төтчеглээри — чазак реформаларыга удур оларның демиселиниң чепсээ ол-дур. Каириң парлалгазы бюрократизмге удур кампанияны үргүлчү чорудуп турар, КАР-да хөделип турар кара чаңгыс политиктиг организация—Араб социалистиг эвилелдиң тускай комиссиязы харын ооң-биле ажылдап турар.

Ылаңгыя социал тургузугну солуур дугайында чугаа чоруп турда, бурунгаар бар чыдар чурттуң оруунга шаптыктар турар болбайн аан. Каирде депшилге хоорай тудуунуң хемчээлиидеп-даа, чоннуң амыдырал деңнелиниң беднишкиниинден-даа, «Күш-ажыл—чаагай байдалдың үндезинэ», «Революцияның оруу — социализмниң оруу» деп, кудумчуларда болгаш шөлдерде аскан лозуңнардан-даа илдең болуп турар.

П. ДЕМЧЕНКО.

Каир хоорай.

СПОРТ СПОРТ

ОЛИМПИАДА МУРНУНУҢ ШЕНЕЛДЕЗИ

Он тоску Олимпиада оюнарынга чедир ам-даа үш чыл арткан-даа болза, делегейниң спортчуларын ол оюнарга белеткелдин айтырыы хайыктырып турар. Үүге дээрге Мехико хоорай далай деңнелиниден 2200 метр бедикте турар. Бедик даглыг черге яизы-бүрү чурттарның спортчузары боттарын шенеттинер арганы бээр төлээде, Мексика күс санында-ла Олимпиаданың болур хоюктарының үезинде делегейниң спортчуларының улуг маргылдаазын эрттирип турарын шиитпирлээн. Баштайгы медиг маргылдаа октябрь 11-де эгелээр.

Аңаа киржири-биле совет команда үжудуп үнүпкен. Мехико хоорайга маргылдаага киржирлериниң аразында Олимпиада чемпионнары гимнасчы Лариса Латынина, боксер Станислав Степашкин, делегей чемпиону, фехтовальщик Галина Гороховская, сүгжулар — делегей рекордсмени Георгий Прокопенко, Европаның рекордсмени Семен Белиц-Гейман олар бар. Командачың составында чадаг-тергежилер, бир чиик атлетчи (ырак хемчээлдиг черге чүгүрүк — Юрий Тюрин) бар.

Аддарлыг спортчулар-биле кады маргылдааларга аныяк спортчулар база киржир, чижээлээрге, 16 харлыг гимнасчы Виктор Клименко (Москва) база киржир.

Совет спортчу төлээлериниң составында сураглыг тренерлер, эртемден эмчилер профессорлар Анатолий Коробков, Серафим Летунов олар база бар. Олар физиологтуг хайгааралдарны кылыр.

Виктор Корчной тиилээн

Хөл шыдыраа талазы-биле Ереванга болган делегей маргылдаазынга ССРЭ-ниң чемпиону гроссмейстер Виктор Корчной тиилээн. Ол ниитизиле 9,5 санныг болган.

Ийиги болгаш үшкү черлерни тус бүрүзүнде 8,5 санныг Петросян биле Штейн үлешкен.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

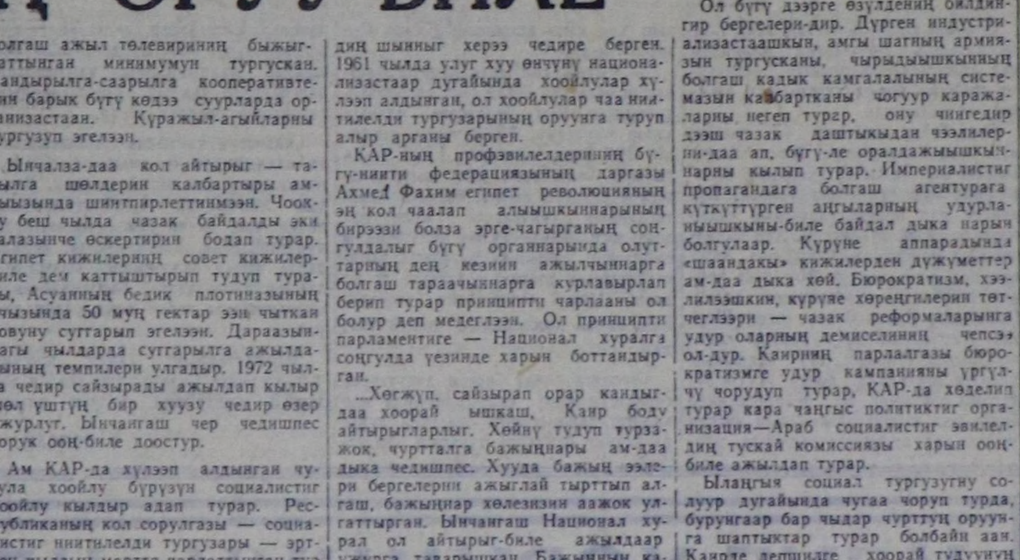

Солунну чагыдып алырының саны кызыгаар чок

ЧАГЫДЫП АЛЫР ӨРТЭЭ:

Чылда — 6 рубль,
6 айда — 3 рубль,
Үш айда — 1 рубль 50 капеек.

Чагыдылганы харылзааның конторалары, салбырлары, бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп алыр.

Номчукчулар! Бистиң солунувусту чагыдып алырынче далажыңар!

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

Октябрь 9—10-да

Г. МУХТАРОВТУҢ

„ХЕРЕКТЭЭН КЫМЫЛ?“

(ОЛ КАНЧАП БОЛУ БЕРГЕНИЛ?)

деп шинзи тыва дыл кырынга болур.
Шли кежээниинин 7 шак 30 минутада эгелээр.

КИНО

ОКТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Айболит эмчи» 9.30, «Ыраkта сылдыстың чырыы» (1-ги, сериязы) 11.30, «Ыраkта сылдыстың чырыы» (2-ги сериязы) 1.15, «Ыраkта сылдыстың чырыы» (1-ги, 2-ги сериялары) 3, 6, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Кокпа оруктар» 11.15, 1.15, «Болур азы болбас бе» 3.15, 5.15, «Парижтиң чажыттары» 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Алдың диш» 2.40, «Миллионерниң чагы» 4.40, 6.40, 8.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Умберто Д.» 3.30, 5.20, 9, «Оожум Дон» (1-ги сериязы) 7.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкив — Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 23—54, агитация болгаш пропаганда база көдээ ажыл-агый киллистериниң 37-13, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузут болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизиниң 20-60 бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47, 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. ТС—01011.